

Het verenigingsleven in Maastricht

Naar een gedifferentieerd en flexibel beleid

Jeroen van der Zweth



Universiteit Maastricht

Faculteit der Cultuurwetenschappen

VOORWOORD

In het kader van mijn studie Cultuur- en Wetenschapsstudies heb ik tijdens mijn stage, die plaatsvond van 1 augustus tot en met 31 oktober 2000, een onderzoek verricht naar het verenigingsleven binnen de Maastrichtse wijken Malberg en Wittevrouwenveld. Het onderzoek werd begeleid door Prof. Dr. Rein de Wilde en Dr. René Gabriëls, die ik bij deze wil bedanken voor de prettige samenwerking. De onderzoeksresultaten zijn grotendeels gebaseerd op interviews met bestuursleden van de desbetreffende verenigingen. Ook naar hen gaat mijn dank uit. Zonder hun medewerking zou dit onderzoek nooit tot stand hebben kunnen komen.

Het door mij verrichte onderzoek naar het verenigingsleven maakt deel uit van een groter onderzoek naar de voornoemde twee wijken, getiteld *Om de kwaliteit van leven. Onderzoek naar lokaal beleid in Maastricht*. Dit omvattende onderzoek wordt in opdracht van de gemeente Maastricht uitgevoerd aan de Faculteit der Cultuurwetenschappen van de Universiteit Maastricht.

INHOUDSOPGAVE

1. Inleiding	4
2. Verenigingen in een veranderende tijd	7
2.1 Vrijwilligerswerk en sociale cohesie	8
2.2 Problemen voor en van verenigingen	10
3. Het verenigingsleven in Malberg en Wittevrouwenveld	14
3.1 Methode	15
3.2 Functie	17
3.3 Participatie en wijkgebondenheid	18
3.4 Financiën	22
3.5 Maatschappelijke ontwikkelingen en hun weerklank op verenigingen	25
3.6 Omgang met de gemeente	30
3.7 De betekenis van verenigingen voor de kwaliteit van leven	32
3.8 Identiteit	37
4. Conclusies en aanbevelingen	42
Bibliografie	48
Appendix	50

1. INLEIDING

“Het thema sociale cohesie staat hoog op de politieke agenda. In de kabinetten Kok I en II heeft het een vooraanstaande plaats ingenomen” (Thissen en Drooglever Fortuijn 1998, p.5). Zoals uit dit citaat valt op te maken, is er de laatste jaren veel aandacht geweest voor sociale cohesie, ofwel datgene wat mensen bindt. Verschillende ontwikkelingen binnen de maatschappij zouden er voor gezorgd hebben dat de sociale cohesie is afgenomen.

Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat er binnen het grote-stedenbeleid aandacht is besteed aan het vraagstuk van de sociale cohesie. De sociale samenhang in verschillende wijken dreigt volgens de beleidsmakers te verdwijnen. Dit heeft als gevolg dat mensen steeds meer op zichzelf komen te staan. Het resultaat hiervan kan zijn dat er grote problemen ontstaan op het gebied van de veiligheid en leefbaarheid van een wijk.

Vanuit overheidswegen worden verschillende middelen genoemd om de afnemende samenhang tussen mensen in wijken tegen te gaan. Zo zouden het opbouwwerk, het jeugd- en jongerenwerk en het ouderenwerk aan verschillende groepen mogelijkheden bieden om weer volwaardig deel te kunnen nemen aan de samenleving (Etty e.a. 1998, p.11). Maar dit zijn zeker niet de enige middelen. Mensen meer stimuleren om actief deel te nemen aan het verenigingsleven wordt ook genoemd als instrument ter verbetering van de sociale cohesie. De deelname aan een sport- of muziekvereniging zorgt er echter niet alleen voor dat mensen uit een eventueel sociaal isolement gehaald kunnen worden. Het kan tevens mogelijkheden bieden om sociale vaardigheden te ontwikkelen.

Verenigingen kunnen tot op zekere hoogte helpen om de situatie in een wijk te verbeteren. Het ligt voor de hand dat ze een belangrijke bijdrage leveren aan de kwaliteit van leven van burgers. Het is daarom niet verwonderlijk dat het Sociaal en Cultureel Planbureau verenigingen van groot belang acht voor het versterken van de sociale infrastructuur. Dit begrip wordt door Evelien Tonkens en René Gabriëls gedefinieerd als “het netwerk van actoren (gemeentelijke instellingen, burgers en maatschappelijke organisaties, etc.) dat een bijdrage levert aan de kwaliteit van leven van burgers” (Tonkens & Gabriëls 2000, p.6).

Het Rijk is niet de enige die een actief beleid kan voeren ten aanzien van verenigingen. In het kader van het grote-stedenbeleid zouden gemeenten binnen de door het Rijk gestelde grenzen steeds meer verantwoordelijkheid hebben gekregen over substantiële onderdelen van lokaal sociaal beleid (Etty e.a. 1998, p.11). De Rijksoverheid is daarbij steeds meer een rol gaan spelen in het aansturen op doelen. Het Rijk ziet zich niet meer als opdrachtgever aan gemeenten, maar eerder als partner.

De ‘trend’ van afnemende sociale cohesie is waar te nemen door heel Nederland. Ook de gemeente Maastricht wordt met dit probleem geconfronteerd. Dit komt vooral tot uitdrukking in de wijken Malberg en Wittevrouwenveld, die net als veel andere probleemwijken in Nederland wel ‘achterstandswijken’ worden genoemd. Deze wijken worden gekenmerkt door een relatief hoog aantal mensen dat geconfronteerd wordt met langdurige werkloosheid, armoede, sociaal isolement en onderwijsachterstanden (Etty e.a. 1998, p.4). Tevens hebben deze zogenoemde ‘kansarmen’ ten opzichte van andere wijken meer te maken met problemen rond veiligheid en leefbaarheid. De criminaliteit onder jongeren in dit soort wijken is relatief hoog. Hetzelfde geldt voor de schooluitval.

Zoals al eerder is betoogd, kunnen verenigingen een belangrijke rol spelen in het veranderen van de omstandigheden in dit soort wijken. De gemeente Maastricht heeft binnen het door het Rijk gestelde kader de mogelijkheid om het verenigingsleven te bevorderen. Op deze manier kan de gemeente Maastricht trachten de kwaliteit van leven in de desbetreffende wijken te verbeteren. Daarvoor is het eerst noodzakelijk te bepalen welke rol de verschillende verenigingen in de twee wijken spelen en in hoeverre zij bijdragen aan de kwaliteit van leven van de inwoners van Malberg en Wittevrouwenveld.

In dit onderzoeksverslag zullen de bevindingen van een onderzoek naar het verenigingsleven in deze Maastrichtse wijken worden gepresenteerd. De centrale vraag van het onderzoek luidt:

Welke betekenissen hebben verenigingen voor de kwaliteit van leven in Malberg en Wittevrouwenveld?

Om een duidelijk antwoord te kunnen krijgen op deze centrale vraag is het noodzakelijk dat de volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Welke functies hebben verenigingen in Malberg en Wittevrouwenveld?
2. Hoeveel belangstelling bestaat er voor deelname aan de activiteiten van een vereniging en het vervullen van een bestuursfunctie daar binnen? In hoeverre is hierbij sprake van wijkgebondenheid?
3. Wat zijn de financiële mogelijkheden en beperkingen van de verenigingen? In hoeverre steunt de Gemeente Maastricht de verenigingen in financieel opzicht?
4. Zijn er maatschappelijke ontwikkelingen waarmee verenigingen te maken hebben, en in hoeverre beïnvloeden deze het verenigingsleven?
5. In hoeverre draagt het verenigingsleven bij aan de kwaliteit van leven van burgers?
6. Welke identiteit hebben verenigingen in Malberg en Wittevrouwenveld?

Het onderzoek bestaat uit twee delen: enerzijds een literatuurstudie naar de betekenis van verenigingen, anderzijds een empirisch onderzoek naar het verenigingsleven in Malberg en Wittevrouwenveld. De literatuurstudie staat vooral in dienst van het ontwikkelen van een theoretisch kader dat behulpzaam is bij het empirische onderzoek.

In hoofdstuk 2 zal allereerst de literatuurstudie aan de orde komen. Daarin worden de belangrijkste bevindingen uit andere onderzoeken naar het verenigingsleven besproken. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens het empirische onderzoek naar het verenigingsleven in Malberg en Wittevrouwenveld gepresenteerd. Er zal onder andere gekeken worden in hoeverre de in de literatuur beschreven kenmerken van het verenigingsleven terugkomen in de praktijk. In hoofdstuk 4 zal dit onderzoeksverslag worden afgesloten met een aantal algemene conclusies en enkele beleidsaanbevelingen.

2. VERENIGINGEN IN EEN VERANDERENDE TIJD

In de literatuur wordt vooral gewezen op de veranderde betekenis en functie van het verenigingsleven in de moderne samenleving. De betekenis en functie van het verenigingsleven zou zijn veranderd door allerlei maatschappelijke ontwikkelingen en problemen. Zoals in de inleiding al naar voren kwam, is één van de grootste problemen de afnemende sociale cohesie binnen wijken. Maar wat is nu eigenlijk de oorzaak daarvan? Volgens C. Verheijen en P. van Daal is deze ontwikkeling een gevolg van de technologie, het kapitalisme, de migratie en een toenemende individualisering (Verheijen & Van Daal 1999, p.18). Het laatst genoemde begrip kan gedefinieerd worden als het sociale proces waarbij individuen zich in toenemende mate losmaken van traditionele banden, zoals de kerk, de familie en lokale gemeenschappen. Voor het individu betekent dit proces de toename van het aantal mogelijkheden om het leven zelf in te richten (Gabriëls & Engbersen 1999, p.10).

Verheijen en Van Daal verwijzen naar Robert Kaplan die van mening is dat de economische ontwikkeling een wereldgemeenschap creëert als nooit tevoren. Volgens deze econoom gaan mensen zich steeds meer bezig houden met zaken buiten hun wijk, buiten hun stad en zelfs buiten hun land. Ze krijgen in toenemende mate belangstelling voor internationale clubs. Hoe meer tijd ze daarin steken, hoe minder tijd ze overhouden voor de verenigingen in hun eigen land, in hun woonplaats en voor hun burens. Weliswaar heeft Kaplan het in zijn boek over Amerika, maar volgens Verheijen en Van Daal bestaat ook in Nederland de vrees dat dit toekomstbeeld werkelijkheid zal worden. De vraag is echter of en in hoeverre deze ontwikkelingen niet al in Nederland hebben plaatsgevonden.

Wanneer dit soort grote transformaties hier plaatsvinden, dan is volgens F. Thissen en J. Droogleever Fortuijn een grote spankracht van de ‘civil society’ noodzakelijk. Onder ‘civil society’ verstaan de auteurs: “...de maatschappelijke ruimte waarin mensen uit vrije wil verbanden aangaan die niet opgaan in de instituties van de staat en de formele economie, noch in de persoonlijke levenssfeer” (Thissen & Droogleever Fortuijn 1998, p.7). In deze ruimte wordt als het ware de sociale

verbondenheid tussen mensen gevormd. In het hart van deze 'civil society' staan volgens de auteurs het lokale verenigingsleven en het vrijwilligerswerk. Deze twee elementen kunnen in een tijd van grote transformaties zorgen voor het behoud en het eventueel versterken van de sociale cohesie.

Vanwege het belang van het verenigingsleven en het vrijwilligerswerk voor de sociale cohesie zullen de bevindingen van een aantal onderzoeken naar deze onderwerpen aan de orde komen. Daarna zal er een verklaring worden gegeven voor de hiermee verbonden problemen. Bij het bespreken van deze punten komt niet alleen de Nederlandse visie aan de orde, maar ook de Europese.

2.1 Vrijwilligerswerk en sociale cohesie

Naast het feit dat vrijwilligerswerk een invloed heeft op de sociale cohesie, heeft het volgens R. Huybregts ook een functie voor de vrijwilliger zelf: zij kunnen onder andere binnen het verenigingsleven sociale contacten opdoen en zich persoonlijk ontplooien (Huybregts 1998, p.1). Mensen zonder betaald werk kunnen zo ervaringen opdoen die ook in het betaalde circuit bestaan. Daarnaast is ook Huybregts van mening dat verenigingen bijdragen aan de sociale cohesie binnen een wijk. Sportverenigingen, bijvoorbeeld, hebben over het algemeen een positieve uitstraling en een grote populariteit waardoor zij bindingen kunnen doen ontstaan of versterken (Huybregts 1998, p.5). Verenigingen kunnen mensen uit hun sociale isolement halen en de inwoners van een wijk informele ontmoetingsplekken bieden waar vele sociale contacten gelegd kunnen worden. Een ander belangrijk punt is dat er verondersteld wordt dat verenigingen laagdrempelig zijn en daarmee voor vrijwel iedereen toegankelijk. Clubs zouden dus positieve uitwerkingen kunnen hebben op de kwaliteit van leven van mensen.

Ook E. Lindeman ziet allerlei voordelen in het verrichten van vrijwilligerswerk. Volgens haar is er een groeiend aantal mensen in de maatschappij die of in deeltijd werken of zonder betaald werk zitten. Vrijwilligerswerk kan voor deze mensen dan een nuttige tijdsbesteding zijn (Lindeman 1996, p.1). In het onbetaalde werk ziet ook Lindeman het voordeel dat mensen nieuwe kennis, werkervaring en contacten op kunnen doen waarmee de kansen op de arbeidsmarkt vergroot worden. Uit onderzoeken blijkt

echter dat niet iedereen even warm loopt voor vrijwilligerswerk: allerlei sociaal-demografische factoren als sekse, opleiding, leeftijd en arbeidssituatie hangen samen met de participatie in vrijwilligerswerk. Verder komt naar voren dat mannen meer vrijwilligerswerk doen dan vrouwen en dat mannen vooral actief zijn in hobby- en sportverenigingen, in belangengroepen en in politieke organisaties. Vrouwen zetten zich daarentegen meer in voor organisaties voor vorming en ontwikkeling en organisaties voor verzorging of verpleging. De motieven voor het doen van vrijwilligerswerk zijn volgens Lindeman onder andere het verkrijgen van sociale contacten en relaties, het helpen van de medemens, de maatschappelijke betrokkenheid, zelfontplooiing, recreatieve motieven en ervaring opdoen. Een vereniging is dus niet alleen belangrijk voor leden om hun vrije tijd door te brengen, maar ook voor vrijwilligers die allerlei voordelen halen uit het doen van vrijwilligerswerk voor een vereniging.

Uit de *Mededeling van de commissie over de versterking van de rol van verenigingen en stichtingen in Europa* blijkt dat ook de Europese Commissie de hierboven geschetste voordelen van het doen van vrijwilligerswerk ziet. Tevens is de Commissie van mening dat verenigingen een positieve invloed hebben op de sociale cohesie. Verenigingen spelen een belangrijke rol op bijna elk gebied van sociale activiteit (Europese Commissie, p.1). Ze dragen bij “... aan het scheppen van werkgelegenheid, het actieve burgerschap en de democratie, bieden een ruim aantal diensten aan, spelen een belangrijke rol bij sportactiviteiten, verdedigen de belangen van de burger bij diverse overheidsinstanties, zijn heel actief op het gebied van de bevordering en verdediging van de rechten van de mens en leveren een essentiële bijdrage tot het ontwikkelingsbeleid” (Europese Commissie, p.1). De Europese Commissie is van mening dat verenigingen zelfs een steeds grotere bijdrage geleverd hebben aan de ontwikkeling van Europa, wat verder aangemoedigd en versterkt dient te worden.

Volgens de Commissie vervullen de meeste verenigingen één of meer functies. Allereerst zijn dit de verschillende vormen van dienstverlening die een vereniging biedt, zoals maatschappelijke diensten, gezondheidszorg, opleiding, informatie en advies of ondersteuning. Een tweede functie kan belangenbehartiging zijn. Hieronder kunnen onder andere de pogingen worden verstaan die verenigingen doen om veranderingen teweeg te brengen in de publieke opinie of het beleid. Op de derde plaats kan er sprake zijn van

zelfhulp en onderlinge bijstand, waaronder het verstrekken van informatie en het bieden van ondersteuning en samenwerking kan vallen. Tenslotte is er de functie onderzoek en coördinatie. Het betreft hier volgens de Europese Commissie vooral de “zogenaamde ‘intermediare organisaties’ die de activiteiten coördineren van of informatie verstrekken aan ofwel zelfstandige organisaties die op een bepaald gebied actief zijn, ofwel de gehele sector in het algemeen” (Europese Commissie, p.3). Zij vormen vaak een schakel tussen de sector en de overheid.

De grote meerderheid van verenigingen ontplooiën activiteiten op regionaal niveau of binnen gemeenten. Volgens de Commissie kan in het algemeen worden gesteld dat hoe kleiner het geografische bereik van een vereniging is, hoe meer functies zij vervult en hoe moeilijker het is om deze functies van elkaar te onderscheiden. De meest kleine verenigingen zouden vaak alle van de vier genoemde functies hebben. Hieruit kan opgemaakt worden dat een vereniging die op wijkniveau actief is, over het algemeen vele functies vervult voor de inwoners van de betreffende wijk. Het is daarom niet onlogisch om ook hier te stellen dat verenigingen dus een belangrijke rol spelen in de kwaliteit van leven van veel mensen.

Naast de sociale functie van verenigingen ziet de Europese Commissie ook een economische functie. Veel verenigingen blijken economisch actief te zijn. Zij verkopen producten, verlenen diensten waarvoor zij betaald worden en krijgen zo geld binnen wat later weer geïnvesteerd wordt (Europese Commissie, p.3). In verschillende Europese landen blijkt het aandeel van verenigingen in de economie dan ook aanzienlijk te zijn. Ook om dit economische aspect moet het vereningsleven volgens de Commissie gestimuleerd worden.

2.2 Problemen voor en van verenigingen

Het probleem van de huidige tijd is volgens Huybregts dat verschillende ontwikkelingen in de maatschappij ervoor zorgen dat de mogelijkheden en motivatie voor het verrichten van vrijwilligerswerk minder geworden zijn, waardoor uiteindelijk een kleine groep (oude) vrijwilligers overblijft. Binnen een vereniging moeten steeds meer verschillende activiteiten worden ontplooid. De factoren die hier op van invloed zijn, zijn onder andere

de privatiseringstendensen, de arbeidswetgeving, de fiscale wetgeving en milieu-eisen. Deze ontwikkeling zorgt er voor dat vrijwilligers meer kennis moeten hebben van zaken die het functioneren van een vereniging beïnvloeden. De kennis hierover ontbreekt echter vaak, omdat vrijwilligers over het algemeen niet gediplomeerd zijn.

Verenigingen worden derhalve geacht te professionaliseren om niet in de problemen te komen. Wanneer deze professionalisering te zeer gaat overheersen, verliezen vrijwilligers hun betekenis binnen de vereniging en zullen ze stoppen, waardoor de vereniging kader zal verliezen. Bovendien zullen leden volgens Huybregts door deze bedrijfsmatige aanpak een meer consumptieve houding aannemen en zich minder vrijwillig inzetten. Deze 'consumptiegeest' wordt nu al gesignaleerd door Lindeman, die de westerse maatschappij afschildert als in teken staand van het belang van het individu, de individuele materialistische consument (Lindeman 1996, p.9). Voor velen past vrijwilligerswerk in dit beeld niet, terwijl anderen juist beseffen dat vrijwilligerswerk voor hun veel individuele voordelen kan opleveren.

Ook het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) is het consumptief gedrag van veel mensen niet ontgaan. Dat het om een 'trend' gaat die al veel langer aan de gang is blijkt wel uit het feit dat het Sociaal Cultureel Rapport van 1988 de ontwikkeling van de vrijetijdsbesteding tussen 1975 en 1985 al karakteriseerde met de term 'individualisering'. Volgens het rapport willen sporters bijvoorbeeld steeds flexibeler kunnen deelnemen en minder vrijwillig bijdragen aan de totstandkoming van de sport. Bovendien zal volgens het SCP door de toenemende tijdsdruk het aanbod van vrijwilligers in de toekomst nog verder afnemen. Daarbij komt dat het aantal verhuizingen stijgt, waardoor de clubbinding zal verminderen.

Uit cijfers van het Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF) blijkt dat in de loop van de jaren de belangstelling voor teamsporten is afgenomen (De Hart 1999, p.51). Deze ontwikkeling zou zich het meest duidelijk aftekenen bij de jeugd. Voor hen zou een teamsport een geringere aantrekkingskracht hebben. Volgens J. de Hart moet deze tendens echter niet te snel in verband worden gebracht met de verdergaande individualisering van de maatschappij. Sinds het begin van de jaren zestig zou namelijk het percentage georganiseerde sporters onder de bevolking veel sterker zijn toegenomen en blijkt ook dat de georganiseerde

sportbeoefening nog altijd overwegend in teamverband plaatsvindt. Verder komt naar voren dat deze ontwikkeling enkel bij de sporten handbal, korfbal en voetbal plaatsvindt, en dat de overige sporten niet met het hierboven geschetste beeld overeenkomen.

Net als de onderzoekers die de situatie in Nederland belichten, constateert ook de Europese Commissie dat verenigingen onder een enorme druk staan in een veranderend klimaat (Europese Commissie, p.9). Ook hier wordt de oorzaak gezocht in de toenemende professionalisering: verenigingen nemen steeds meer diensten over die tot dusver door de overheid werden uitgevoerd. Waar verenigingen vroeger vaak diensten van de overheid ondersteunden, moeten zij die tegenwoordig steeds vaker zelf uitvoeren. Dit alles kan er toe leiden dat de bestaansreden van een vereniging gedeeltelijk, of in zijn geheel herzien moet worden. Volgens de Commissie zou de overheid meer moeten inzien dat het van belang is voor de verenigingen om meer tijd en middelen te krijgen om zich aan nieuwe behoeften te kunnen aanpassen. Het formuleert daarbij zeer scherpe kritiek:

“Ondanks hun groeiende afhankelijkheid van verenigingen en stichtingen voor het vervullen van een breed spectrum aan functies hebben de overheidsinstanties in het algemeen nagelaten hun verantwoordelijkheid op te nemen om ervoor te zorgen dat de sector zich in een zo goed mogelijke positie bevindt om zijn onmiskenbare bijdrage aan het algemene welzijn te kunnen leveren. Het gevolg is dat in veel lidstaten de sector in een beleidsvacuüm opereert, althans op strategisch gebied” (Europese Commissie, p.10).

De Commissie stelt in de medeling onder andere voor dat de lidstaten meer aandacht besteden aan het verwerven van een grotere en grondigere kennis over en inzicht in de sector op alle niveaus. Daarnaast moet de relatie tussen de overheid en verenigingen onder de loep genomen worden en moet er worden gekeken hoe de financiële gezondheid van de sector blijvend kan worden gewaarborgd. Tevens dient er meer aandacht te komen voor ontwikkelingen binnen de informatiemaatschappij. Verenigingen hebben hierin ook hun taak: zij moeten alle middelen inzetten die zij ter beschikking hebben om zichzelf te promoten. Daarbij speelt de informatie- en communicatietechnologie (ICT) een belangrijke rol. Met deze middelen kan men onder andere informatie geven over de

vereniging, die anders in een clubblad komt te staan. Daarnaast kan men hiermee ook proberen nieuwe leden te werven.

3. HET VERENIGINGSLEVEN IN MALBERG EN WITTEVROUWENVELD

Zoals in het vorige hoofdstuk naar voren kwam, wordt er een positieve waarde gehecht aan het verenigingsleven als middel om mensen bij elkaar te brengen. Op deze manier zou de sociale cohesie kunnen worden vergroot. Aangezien de gemeente Maastricht in de wijken Malberg en Wittevrouwenveld problemen heeft gesignaleerd ten aanzien van de sociale infrastructuur, lijken verenigingen een ideaal middel om een bijdrage te leveren aan het oplossen van deze problematiek. De algemene vraag die daarbij centraal staat is: welke betekenissen hebben de verenigingen voor de kwaliteit van leven in Malberg en Wittevrouwenveld? Om deze vraag te beantwoorden is een kwalitatief onderzoek verricht aan de hand van interviews met bestuursleden van verenigingen uit de twee Maastrichtse wijken.

In het voorafgaande literatuuronderzoek is voornamelijk aandacht besteed aan de functie van verenigingen voor de sociale cohesie. Daarmee is de literatuurstudie beperkt gebleven tot de eerste deelvraag die eerder werd vermeld. Ook in dit hoofdstuk zal de functie van de verenigingen een belangrijk onderwerp vormen. Daarnaast worden in dit hoofdstuk de overige deelvragen behandeld die aan het onderzoek ten grondslag liggen. Zo wordt aandacht besteed aan zaken als participatie en wijkgebondenheid, de financiële positie van de verenigingen en, daarmee samenhangend, de stimulans van de gemeente Maastricht voor deze verenigingen en de omstandigheden in wijken vanuit het oogpunt van de betrokkenen bij de verenigingen. Vervolgens worden de huidige maatschappelijke ontwikkelingen en het belang daarvan voor verenigingen besproken. Verder zal ook de omgang van verenigingen met de gemeente worden beschreven en de visie die de verschillende bestuursleden hebben op kwaliteit van leven en de rol die de vereniging daar in speelt. Tenslotte wordt er in dit hoofdstuk aandacht geschonken aan de identiteit van verenigingen. Vanwege de nauwe samenhang tussen deze deelvragen zullen ze deels overlappend besproken worden.

3.1 Methode

De resultaten van onderzoeken naar dit soort onderwerpen worden over het algemeen in getallen vertaald. Men gaat dus uit van kwantitatieve informatie. Deze kwantitatieve informatie is weliswaar nuttig, maar ook beperkt. Om werkelijk zicht te krijgen op wat er in een wijk leeft en waarom de betekenis van verenigingen in een wijk van rapportcijfer 7 naar 6 is gegaan, is kwalitatief onderzoek nodig. Dit onderzoek is daarom niet uitgegaan van cijfers, maar van interviews die met bestuursleden van verschillende verenigingen in Malberg en Wittevrouwenveld gehouden zijn. Vanuit dit binnenperspectief krijgt men een duidelijker beeld over de betekenis van het verenigingsleven, dan wanneer men zich enkel op cijfers richt.

Vooraf aan de interviews werden de verschillende verenigingen geïnventariseerd. Hierbij is gebruik gemaakt van de stadsgids van Maastricht van het jaar 2000. Omdat hierin uitsluitend verenigingen met een officiële status vermeld worden, is er sprake van zelfselectie. Ook (telefonische) bereikbaarheid en (on)mogelijkheden tot het maken van afspraken dragen bij aan zelfselectie.

Het onderzoek beperkt zich tot 20 verenigingen en omvat daarom niet elke vereniging die actief is in Malberg en/of Wittevrouwenveld.

Wittevrouwenveld

Voetbalvereniging Willem I
Voetbalvereniging Rapid
Voetbalvereniging RHC
Voetbalvereniging Sportclub WVV '28
Stichting Senioren Muziek Maastricht
Jeugddrumband WVV '28
RK Harmonie St. Caecilia De Gele Rijders
Carnavalsvereniging De Drommedarisse
Jeu de boules-vereniging De Kern,
Wittevrouwenveld
Biljartvereniging Romanus/St. Hubertus

Malberg

Voetbalvereniging RKVVL/Polaris
Watersportvereniging Maasvogels
Gewichtheefvereniging MKV Atlas
Stichting Volkstuinencomplex 't
Heserhöfke
Volkstuinenvereniging Maastricht
Mestreechter Fanfaar St. Jozep
Carnavalsvereniging De Mallebergers
Hondensportvereniging Malberg
BODHI Interacties
Biljartvereniging Onder Ons Heer

Hierboven wordt een overzicht gegeven van de verschillende verenigingen die aan het onderzoek deelnamen. Voor de interviews is gebruik gemaakt van een standaard vragenlijst (zie appendix, p.50). Dit garandeert dat de verschillende interviews met elkaar kunnen worden vergeleken. Deze vragenlijst is echter niet een beperking voor de inhoud van de verschillende interviews. Er is ruimte open gehouden voor eventuele nieuwe inzichten op het hier te bespreken onderwerp. Omwille van privéredenen zijn de bestuursleden in dit stuk geanonimiseerd.

In het onderzoek kan een onderscheid gemaakt worden tussen drie verschillende soorten mensen die betrokken zijn bij een vereniging. Allereerst mensen die in Malberg of Wittevrouwenveld wonen en actief zijn in een vereniging binnen de wijk. Dit was onder andere het geval voor een bestuurslid van carnavalsvereniging De Mallebergers. Ten tweede, mensen die in Malberg of Wittevrouwenveld wonen, maar actief zijn in een vereniging buiten de wijk waarin zij wonen. Voorbeelden hierbij zijn bestuursleden die betrokken zijn bij de biljartverenigingen Romanus en St. Hubertus, watersportvereniging Maasvogels, gewichtheefvereniging MKV Atlas en Stichting Volkstuinencomplex 't Hesarhöfke. Tenslotte, mensen die buiten Malberg of Wittevrouwenveld woonachtig zijn, maar actief zijn binnen een vereniging in een van deze twee wijken. De verenigingen RHC, De Kern, RKVVL/Polaris en Hondensportvereniging Malberg kunnen hierbij als voorbeeld dienen. Uit het hier voorafgaande kan in ieder geval worden gesteld dat de betekenis van verenigingen voor de kwaliteit van leven van mensen vaak niet gebonden is aan één wijk.

Naast de eerder geconstateerde feiten, moet ook de opmerking worden gemaakt dat twee van de gesproken organisaties een andere rol spelen dan de rest van de verenigingen. Dit is allereerst het geval voor Stichting Seniorenmuziek Maastricht. Deze stichting heeft haar activiteiten door heel de stad en de leden zijn over geheel Maastricht en omstreken afkomstig. Tevens woont het bestuurslid waarmee gesproken is niet in de wijk Wittevrouwenveld. Een organisatie die een bijzondere positie heeft ten opzichte van de andere verenigingen is BODHI Interacties. Deze organisatie is geen vereniging, maar een oefen- en studie-instituut en heeft zich gespecialiseerd in Chinese krijgskunst en heilgymnastiek. Weliswaar woont een bestuurder van dit instituut in de wijk Malberg,

maar de activiteiten die het instituut organiseert vinden niet op wijkniveau plaats, maar eerder op stadsniveau en zelfs op nationaal niveau.

3.2 Functie

De functies van de verschillende verenigingen zijn het best te onderscheiden wanneer er gekeken wordt naar hun doelstellingen. Over het algemeen kan worden gesteld dat een vereniging naast een hoofddoelstelling vaak nog andere sociale doelstellingen heeft. De hoofddoelstelling staat daarbij voor de primaire activiteit van een vereniging. De daaraan gekoppelde doelstellingen zijn doorgaans sociaal van aard. Zo streven diverse verenigingen ernaar de sociale contacten tussen leden te bevorderen of de omstandigheden in een wijk in zijn algemeenheid te verbeteren. Met name door zulke sociale doelstellingen kan de sociale cohesie in een wijk worden versterkt of verbeterd. Om het naast elkaar bestaan van deze verschillende doelstellingen aan te tonen zullen er een aantal voorbeelden worden gegeven.

Het eerste voorbeeld is Volkstuinenvereniging Maastricht. Op de vraag wat de doelstellingen van deze vereniging zijn antwoordt een bestuurslid:

“Onze grootste doelstelling is tuinieren in de ruimste zin van het woord, dus je hebt een lapje grond, daar mag je naar eigen idee en inzicht en met behulp van de anderen dus wat groente kweken, dat kan variëren van aardappelen... Er zijn er dus ook bij, dat hebben we dus wel meegekregen, als die buitenlandse mensen komen, die hebben ook bepaalde teeltwijzen en ideeën en dat neemt een ander over die gaan dat ook uitproberen met vruchten (...) Maar eigenlijk is de doelstelling dus het verenigingsleven bevorderen door groente te kweken.”

Naast het tuinieren zelf ziet de volkstuinenvereniging ook een maatschappelijke functie weggelegd: door het tuinieren komen mensen, die vaak van verschillende afkomst zijn, met elkaar in contact. De in de literatuur beschreven positieve invloed van verenigingen op de sociale cohesie komt dus ook duidelijk in de praktijk naar voren.

Een vereniging waarin het bestaan van meerdere doelstellingen het duidelijkst naar voren komt is R.K. Harmonie St. Caecilia 'De Gele Rijders'. Eén van de doelstellingen van deze vereniging is het op aangename wijze samen beoefenen van muziek met voldoende aandacht voor het muzikale peil. Daarnaast vindt men het muzikaal opluisteren van activiteiten in de eigen buurt, in Maastricht en zelfs in het binnen- en buitenland erg belangrijk. Een ander punt is het bevorderen van de contacten en de onderlinge band in de vereniging, maar ook de sociale samenhang in Wittevrouwenveld en Wijckerpoort. Wanneer men kijkt naar deze doelstellingen dan kan men de eerste twee punten onder de hoofddoelstelling plaatsen, terwijl het laatste punt duidelijk onder de sociale doelstelling valt.

Sport (hoofddoelstelling) en recreatie (de aan de hoofddoelstelling gekoppelde sociale doelstellingen) blijken echter niet altijd even goed samen te kunnen gaan. Dit komt onder andere naar voren uit het voorbeeld van een bestuurslid van de biljartverenigingen Romanus en St. Hubertus. Hij vertelt hierover: "Ik denk dat het eigenlijk meer de gezelligheid... maar het winnen voorop staat. En winnen en gezelligheid schijnt nog wel samen te gaan, maar verliezen en gezelligheid dat gaat niet samen." Een grotere sociale integratie, een situatie waarbij er sprake is van eenheid bij een verscheidenheid aan sociale entiteiten, waaronder individuen (Engbersen & Gabriëls 1998, p.8), is dus niet vanzelfsprekend. Dit zal vooral het geval zijn wanneer een aantal leden enkel om het sportieve element aan activiteiten binnen een vereniging deelnemen.

3.3 Participatie en wijkgebondenheid

Aan de hand van het onderzoek naar participatie kunnen een aantal hoofdzaken worden geconstateerd. In eerste instantie hebben verenigingen in toenemende mate te maken met een afnemende belangstelling. Dit blijkt zowel te gelden voor het werven van leden als voor de belangstelling voor bestuursfuncties. Tevens is er sprake van een klasse-onderscheid tussen sommige verenigingen die van invloed kan zijn op de participatie. De laatste belangrijke constatering is dat lang niet elke vereniging een sterke band heeft met de wijk waarin ze gevestigd is. Deze bevindingen zullen aan de hand van voorbeelden worden geïllustreerd.

Wat betreft de afnemende belangstelling wordt bij verschillende verenigingen een onderscheid geconstateerd naar leeftijd. Zo is er bij de voetbalverenigingen RKVVV/Polaris en Rapid nog voldoende jeugd, maar voor de senioren elftallen blijkt de belangstelling terug te lopen. Dit zijn onder de in het onderzoek betrokken voetbalverenigingen echter wel uitzonderingen aangezien andere voetbalverenigingen over de grote lijn wel moeite hebben om aan nieuwe leden te komen. Vaak heeft dit te maken met het feit dat deze clubs relatief klein zijn en derhalve geen grote bekendheid genieten. Ze proberen dit te verbeteren door bijvoorbeeld langs te gaan op scholen. Ouders die hun kinderen lid laten worden van een vereniging zullen echter vaak kiezen voor een club die al een naam heeft opgebouwd op het gebied van de jeugd.

Niet alleen voetbal, maar ook andere sporten hebben last van een verminderde belangstelling. Zo ook de gewichtheefvereniging MKV Atlas. Een bestuurslid van deze vereniging zegt daarover: “De vereniging begint qua ledenaantal nu eigenlijk op zijn retour te raken (...) we hadden een vrij goede vereniging, nu teren we nog een beetje na, het is naijlen, maar ik zie geen nieuwe aanwas, ik zie geen nieuwe jeugd, niets meer.” Ook wanneer de vereniging probeert nieuwe leden te werven heeft dit relatief weinig effect. Zo zijn er onder andere verschillende pogingen gedaan via wijkbladen, maar de respons daar op is volgens het bestuurslid nihil en niet noemenswaardig. Toch zou volgens hem de gewichtheefvereniging een belangrijke rol kunnen spelen voor veel mensen, zeker wanneer zou worden samengewerkt met werkgevers:

“Dan pak je het ziekenhuis [werkplek bestuurslid]. Wij zouden er goed aan doen om mensen te trainen hoe ze moeten tillen en niet alleen zeggen bij een training van je moet, nee je moet mensen bewust maken door een training. Als ik een boterhamtrommeltje moet optillen dan ga ik echt door mijn knieën, dat komt omdat ik altijd op de houding heb gelet.”

Ook jou de boule-vereniging De Kern heeft last van een gebrek aan belangstelling. Bij de oudere leden valt dit in de ogen van een bestuurslid nog mee, alhoewel het ledenbestand is gedaald van vijfendertig naar twintig mensen. De jeugd is volgens hem echter helemaal niet warm te krijgen voor het jeu de boule: “We krijgen er geen jongeren bij (...) en dit is

een verschijnsel niet alleen hier in deze wijk, maar in heel Maastricht.” Behalve dat er jeugd gemist wordt, zijn er ook geen allochtonen lid van de vereniging, alhoewel men volgens het bestuurslid er wel alle moeite voor doet. Verschillende pogingen zijn gedaan om leden te werven. Zo zijn er in parochieblaadjes stukjes geschreven en zijn er op scholen tournooien gehouden. Er komen dan vaak wel veel mensen kijken, maar ‘zielen’ worden er niet mee gewonnen.

Ook de belangstelling voor een bestuursfunctie of vrijwilligersfunctie bij een vereniging blijkt niet groot te zijn. Dit zorgt vaak voor problemen, omdat de zittende besturen dan dikwijls onderbezet zijn en zodoende onder een hoge werkdruk komen te staan. Het probleem bestaat volgens een bestuurslid van Stichting Volkstuinencomplex ‘t Hesperhöfke bij alle verenigingen: “Het is moeilijk om in het verenigingsleven mensen te krijgen die de kar willen trekken.” Eén van de verenigingen waar sprake is van een tekort aan bestuursleden is Jeugddrumband WVV ’28. Dit hangt vooral samen met het feit dat het huidige bestuur verouderd is: “Ja, er is er één die is vijfenzeventig jaar, die gaat afbouwen en ja de voorzitter is ook al over de zeventig.”

De invloed van een eventueel klasse-onderscheid op de participatie wordt duidelijk aan de hand van het volgende. Binnen de verschillende verenigingen heeft men vaak een duidelijk beeld van wat voor soort mensen er lid zijn, zowel bij hun eigen als bij andere verenigingen. Een vereniging waar men een dergelijk idee heeft, is onder andere voetbalvereniging Willem I. Hierover vertelt een bestuurslid: “Als je ons vergelijkt met de omliggende verenigingen, dan hebben wij meer het arbeidsvolk van deze wijk, dat komt ook omdat wij de contributie vrij laag hebben gehouden”. Maar ook bij de Hondensportvereniging Malberg leeft het idee van klassen, wat vooral tot uitdrukking komt wanneer er wordt gepraat over de plannen rond de vestiging van een golfclub op De Dousberg:

“Kijk wij kunnen niet golfen, ik kan misschien wel golfen, maar ik kan het niet betalen om daar in te mogen. Duizend gulden per jaar kan ik niet neertellen. Wie kan dat wel betalen? Die gasten die bovenaan zitten.”

De laagdrempeligheid die in de literatuur beschreven wordt als kenmerk voor verenigingen, blijkt dus niet altijd op te gaan. Dit weerspiegelt zich ook in het aanzien van de verenigingen.

Wanneer er gekeken wordt naar de wijkgebondenheid van de verenigingen, dan kan worden gesteld dat hier weinig sprake van is. Hiermee wordt vooral bedoeld op verenigingen die binnen Malberg of Wittevrouwenveld actief zijn. Weliswaar komt het voor dat leden vanuit de betreffende wijken bij deze verenigingen vaak in de meerderheid zijn, maar er is ook een behoorlijk deel wat afkomstig is uit belendende wijken of uit de rest van Maastricht. Een vereniging die zich binnen Malberg of Wittevrouwenveld bevindt, is dus een vereniging voor meerdere wijken of voor de hele stad. Een voorbeeld hierbij is Hondensportvereniging Malberg. Alhoewel de naam anders doet vermoeden, zijn de leden van deze vereniging niet alleen van Malberg afkomstig: “Er komen er uit Heugemerveld, er komen er van Bunde, Pottenberg, Wittevrouwenveld...”.

Ook Sportclub WVV '28 is een voorbeeld van een vereniging waar er weinig sprake is van wijkgebondenheid. Hierover vertelt een bestuurslid:

“Ja, de verbondenheid met de wijk is helemaal vervallen. Als je bijvoorbeeld de verenigingen Leonidas, Heugem of Heer ziet, dat leeft veel meer in de gemeenschap, omdat mensen daar direct bij betrokken zijn. In De Geusselt krijg je een versnippering.”

De verminderde wijkgebondenheid lijkt in dit geval vooral te wijten te zijn aan de ligging van de vereniging in De Geusselt. Aangezien er zoveel verenigingen op één punt liggen, heeft dit een aantrekkingskracht die veel verder gaat dan alleen de wijk Wittevrouwenveld. Door de aanwezigheid van zoveel voetbalverenigingen is het noodzakelijk om zich niet alleen op de wijk te richten, omdat sommige verenigingen dan waarschijnlijk niet meer aan nieuwe leden zouden kunnen komen.

3.4 Financiën

Zoals uit het voorgaande blijkt, hebben veel verenigingen het probleem dat er niet voldoende belangstelling is voor deelname aan de activiteiten van de vereniging of het vervullen van een kaderfunctie. Naast het feit dat deze twee elementen erg belangrijk zijn voor het goed functioneren van een vereniging bestaat er nog een factor die een belangrijk stempel drukt op de werking: de financiën. Zonder geld kan een vereniging immers niets beginnen. Maar hoe komen zij aan financiële middelen? Uit het onderzoek blijkt dat verenigingen naast de contributie van leden op drie manieren aan geld kunnen komen. Allereerst is dat via subsidies van de overheid (gemeente Maastricht). Daaraan zijn diverse voorwaarden verbonden. Een tweede manier is via sponsoring vanuit het bedrijfsleven. Vaak is er sprake van een commissie PR binnen een vereniging die bedrijven aanschrijft en op deze manier probeert inkomsten te krijgen. Tenslotte kunnen nevenactiviteiten worden georganiseerd, die geld opbrengen. In het volgende zullen de verschillende vormen van fondsenwerving besproken worden. Daarna wordt er aandacht besteed aan de financiële positie van de verenigingen in het algemeen.

Uit het onderzoek blijkt dat het genereren van inkomsten uit *subsidies* maar voor weinig verenigingen is weggelegd. Alhoewel sportverenigingen vroeger voor hun activiteiten binnen de club subsidie kregen, is dat volgens de verschillende bestuursleden al zeer lang geleden. Sommige voetbalverenigingen krijgen nu nog wel wat subsidie, maar moeten dat geld gebruiken voor het inzetten van mensen met zogenaamde ‘Melkert-banen’. Een bestuurslid van voetbalvereniging Willem I vertelt:

“Voor het onderhoud van de groenvoorzieningen om de velden hebben we een stichting in het leven geroepen, daar zitten Amby, Rapid, RHC, WVV en Willem I in. Wij krijgen subsidie en die subsidie geven wij uit aan een instantie die alles buiten de hekken om onderhoud. Dat wordt nu door het SWB gedaan. Dat zijn mensen met Melkert-banen. Mensen met Melkert-banen die komen dan hier de groenvoorzieningen bij houden.”

Hieruit valt op te maken dat de gemeente een belangrijke rol voor verenigingen ziet weggelegd als werkgever van mensen die langdurig buiten het arbeidsproces staan of moeilijk passend werk kunnen vinden. Zoals ook al uit de literatuur naar voren kwam, kunnen mensen die werken bij verenigingen ervaring opdoen, waarmee zij later wellicht de mogelijkheid hebben om weer terug te keren in de reguliere arbeidsmarkt.

De verschillende muziekverenigingen zijn over het algemeen de enige verenigingen die een subsidie ontvangen voor hun eigenlijke activiteiten. Hier staan echter wel een aantal voorwaarden tegenover, zoals blijkt uit hetgeen wat een bestuurslid van Stichting Seniorenmuziek Maastricht vertelt: “We krijgen van de gemeente subsidie. Daarbij hebben we de verplichting, maar dat geldt voor alle muziekcorpsen, dat wij twee keer per jaar een openbaar concert verzorgen.” Dit concert moet vrij toegankelijk zijn. Door deze wijze van handelen door de gemeente lijkt de maatschappelijke functie van een muziekgezelschap gewaarborgd te blijven. Volgens een bestuurslid van de Mestreechter Fanfaar St. Jozep is deze subsidie voor alle culturele verenigingen, waaronder over het algemeen muziekgezelschappen en koren verstaan worden. Over zijn eigen beleving van de subsidieregeling vertelt hij: “Leden worden gesubsidieerd wanneer ze een instrument bespelen. Dat is de norm. Dus bijvoorbeeld bestuursleden, damescomité, vaandeldragers enzovoorts die worden niet gesubsidieerd. Daar krijgen we geen geld voor. Terwijl die ook wel geld kosten natuurlijk, maar ze leggen ergens de grens.”

Een andere bron van inkomsten voor veel verenigingen is de *sponsoring* door het bedrijfsleven. Vooral bij voetbalverenigingen blijkt deze vorm van inkomstenwerving belangrijk. Een bestuurslid van RKVVL/Polaris zegt hierover:

“De contributie is een ton, de opbrengst van de kantine is een ton en vijftigduizend gulden van het bedrijfsleven (...) dat hebben we ook redelijk handig gedaan, dat zijn totaalpakketten, iemand die buiten een reclamebord heeft, die heeft ook binnen een bord en die heeft een advertentie in het clubblad. Dat noemen wij dus een totaalpakket. De advertentie in het clubblad kan dan een halve pagina, een kwart pagina of een hele pagina zijn. Daar hangt de prijs van het gehele totaalpakket van af.”

De sponsoring door bedrijven maakt dus een redelijk deel uit van de totale begroting bij voetbalverenigingen. Andere soorten verenigingen kunnen echter maar mondjesmaat wat geld binnen halen via het bedrijfsleven. Zo ook carnavalsvereniging De Drommedarisse: “Af en toe krijgen we wat geld van het bedrijfsleven, maar het zijn geen duizenden guldens wat wij ontvangen.” Het probleem bij dit soort verenigingen is vaak dat zij een te klein gebied hebben waarin zij actief zijn, waardoor het voor grote ondernemingen minder interessant is om deze te sponsoren.

Naast de subsidies en sponsoring proberen verenigingen ook op *zelfstandige wijze* inkomsten te krijgen. Een belangrijk middel daartoe is dikwijls het hebben van een kantine. Een bestuurslid van voetbalvereniging Willem I vertelt daar over: “Onze grootste inkomst is de kantine. Ja dat is de grootste inkomst en dan een beetje sponsoring”. Voetbalclubs zijn echter niet de enige verenigingen die een belangrijk deel van hun inkomsten uit de consumptie in de kantine halen. Zo is Volkstuinenvereniging Maastricht ook in het bezit van een kantine, waar naast de huur van de tuinen de inkomsten uit gehaald moeten worden. Naast het financiële voordeel wat dit geeft, zorgt het volgens het bestuurslid tevens voor een grotere samenhang binnen de vereniging: na de verrichte arbeid op de tuin komen namelijk veel leden in de kantine samen.

Een ander belangrijk middel om inkomsten te krijgen op een zelfstandige wijze is het houden van nevenactiviteiten, waarvan kienen, wat ook wel bingo wordt genoemd, de belangrijkste lijkt te zijn. Het kienen komt bij zeer veel verenigingen voor. Een voorbeeld van een vereniging waarbij deze activiteit een belangrijk bron van inkomsten is, is bij biljartvereniging St. Hubertus. Een bestuurslid: “Wij hebben bij Sint Hubertus bij wijze van spreken kienen onderling, geen mensen van buiten maar gewoon onderling, zou je het puur van de contributie moeten doen, dat is vijf gulden per persoon, dat is ook niet veel.” Andere verenigingen die kienen zijn onder andere RHC, Jeugddrumband WVV '28, Carnavalsvereniging De Mallebergers en Carnavalsvereniging De Drommedarisse. Vaak zijn bij deze kienavonden ook mensen van buiten de vereniging welkom. Ook hier valt op te merken dat het samenkomen van mensen ter gelegenheid van het kienen wellicht bijdraagt aan het vergroten van de sociale cohesie.

Dat de totale inkomsten echter niet erg riant zijn, blijkt wel uit het feit dat veel verenigingen ieder jaar weer moeite hebben om zich niet in de schulden te werken. Een

bestuurslid van Sportclub WVV '28: “Wij redden het net iedere keer, gelukkig wel, we zijn een gezonde vereniging. We hebben nog wat geld achter de hand dus... maar ieder jaar hebben we de begroting net rond en dat is genoeg.” Ook bij de Mestreechter Fanfaar St. Jozep is dit het geval. Op de vraag of men nog makkelijk rond kan komen antwoordt een bestuurslid: “Met moeite. Het is zo dat de contributie wel vast staat, maar je hebt ook de uitgaven die iedereen heeft, je hebt de onroerendgoedbelastingen, gas, water, licht, salarissen, onderhoud, uitgaven aan uniformen en instrumenten, onderhoud van die spullen...”.

3.5 Maatschappelijke ontwikkelingen en hun weerklank op verenigingen

In de in hoofdstuk 2 besproken wetenschappelijke onderzoeken is naar voren gekomen dat er diverse maatschappelijke ontwikkelingen zijn die van invloed zijn op het verenigingsleven. Ook uit dit onderzoek blijkt dat deze grote gevolgen kunnen hebben voor het functioneren van verenigingen. Aan de hand van maatschappelijke ontwikkelingen kunnen een aantal fenomenen, zoals de afnemende belangstelling, worden verklaard. In het volgende zullen een aantal ontwikkelingen die in de interviews zijn genoemd, worden beschreven.

In de eerste plaats staan verenigingen onder een grote druk, omdat ze min of meer gedwongen worden te *professionaliseren*. Eén van de belangrijkste redenen om te professionaliseren is om het voortbestaan van een vereniging te kunnen garanderen. Doordat verenigingen vaak geen subsidie krijgen van de gemeente, moeten zij dikwijls op een andere manier proberen aan inkomsten te komen. De oplossing kan dan gezocht worden in het aanbieden van meerdere activiteiten, die worden begeleid door gediplomeerde medewerkers. Professionalisering blijkt vooral sterk gekoppeld te zijn aan de identiteit van een vereniging. Hieraan zal uitgebreid aandacht worden besteed in paragraaf 3.8.

Volgens veel bestuursleden is een toegenomen *individualisering* een belangrijke oorzaak voor de verminderde participatie binnen een vereniging. Vroeger was er vaak sprake van een ‘bruisend’ verenigingsleven. Tegenwoordig blijkt dit door een afnemende

belangstelling steeds moeilijker. Een bestuurslid van Voetbalvereniging Willem I vertelt over zijn ervaringen met een groep jongeren uit Wittevrouwenveld:

“Kijk ik ben zelf vrijwilliger geweest hier in het buurthuis, bij het jeugd- en jongerenwerk. Daar deden we van alles met de jongeren. Dan komen ze eens een maand en dan zie je ze weer eens één of twee maanden niet en dan hangen ze weer ergens rond. (...) Dat soort jeugd wil geen verplichtingen hebben, die willen niet verplicht de dinsdag en de donderdag komen trainen en zaterdag verplicht komen. Als ze zin hebben dan komen ze, hebben ze geen zin dan blijven ze weg.”

Veel jongeren blijken dus, net zoals al uit de literatuur naar voren kwam, flexibel te willen deelnemen aan activiteiten. Ze willen daartoe niet verplicht worden.

Het voorgaande voorbeeld had vooral betrekking op de individualisering van de wereld buiten de vereniging. De gevolgen hiervan zijn echter ook zichtbaar binnen de verschillende verenigingen. Eén daarvan is Volkstuinenvereniging Maastricht. Volgens een bestuurslid werd er vroeger meer samen gedaan om het terrein op orde te houden:

“Wat vooral een rol speelt is de mentaliteit van de mensen. Toen ik hier vijftientig jaar geleden kwam deed je alles samen om de zaak in stand te houden. Omheiningen zetten, paden aanleggen, onderhouden. Toen werd er spontaan met een aantal man aan begonnen. Dat is nu niet meer zo. (...) Gevoelsmatig heb ik zoiets dat het vroeger familieachtiger was, gezellig onder elkaar, meer voor elkaar over hadden. Nu moet je mensen gaan vragen van kun je een keer mee helpen...”.

In dit geval blijken mensen vooral voor hun eigen tuin te komen en het verenigingsleven is daarbij overbodig.

Ook bij Watersportvereniging Maasvogels treft men dit fenomeen aan. Dat dit nog wel eens voor problemen zorgt blijkt uit het volgende:

“Er is altijd wel een bepaald lid met een bepaald verzoek die bij je komt van zus en zo en je zegt ja, dan ben je het beste bestuurslid. En zeg je nee, omdat het niet in het belang is van alle leden van de vereniging dan ben je meteen het slechtste bestuurslid. Mensen die hun zin niet krijgen hebben nooit begrip voor de rede waarom het niet kan. Want het heeft niet met hun te maken, het gaat er om dat de vereniging goed kan functioneren. En dat willen mensen niet begrijpen. Die redeneren heel eng en daarbij staat het ik en het eigenbelang altijd op de voorgrond.”

Uit dit voorbeeld blijkt eens te meer dat de toegenomen individualisering een groot stempel kan drukken op het functioneren van een vereniging.

Een andere oorzaak voor de verminderde belangstelling wordt vaak gezocht in de *heterogenisering* van de wijk waarin een vereniging ligt. Hieronder wordt de toename van het aantal mensen met verschillende levensstijlen verstaan. Hierbij is met name de etnische achtergrond van een groot aantal inwoners van de wijken van belang. Dit kan problemen veroorzaken in het voortbestaan van verenigingen. Een voorbeeld hiervan is Carnavalsvereniging De Mallebergers. Vooral bij een dergelijke cultuurgebonden vereniging blijkt het moeilijk te zijn in contact te kunnen komen met allochtonen: “Ik geloof dat in Malberg toch wel voor zestig procent uit allochtonen bestaat. Op Malberg wonen momenteel heel veel Turken en Marokkanen en in hun cultuur zit geen carnaval, dat is ons probleem.” Dit probleem blijkt niet alleen te bestaan voor carnavalsverenigingen, maar ook voor verschillende muziekverenigingen.

Bij sportverenigingen blijkt het iets makkelijker te zijn om mensen met een andere etnische achtergrond bij de activiteiten te betrekken. Dit ligt vooral aan het feit dat sporten vaak cultuuroverschrijdend zijn. Voetbal is bijvoorbeeld een sport die vrijwel in ieder land wordt bedreven. Een voorbeeld van een voetbalvereniging waar een relatief groot aantal mensen van allochtone afkomst lid zijn is Sportclub WVV '28. Dat het echter moeilijk is om deze mensen in de vereniging te integreren komt naar voren in een gesprek met een bestuurslid:

“Er is een kloof tussen de allochtonen en de autochtonen. De allochtonen willen niet integreren binnen onze vereniging. Wij hebben het geprobeerd dit jaar, we hebben namelijk een Marokkaans elftal (...). Er zitten daar leuke voetballers bij, dus we hebben gezegd van nou twee of drie man kunnen in het eerste gaan spelen (...) en vijf kunnen naar het derde elftal, die stonden te kijken.”

Dit blijkt echter niet goed te werken, waarop is besloten iedereen weer in één elftal terug te plaatsen. Hiermee zijn de problemen echter niet opgelost aangezien de jongeren van Marokkaanse afkomst geen Nederlands spreken op het veld, wat tot een taalbarrière leidt ten opzichte van de autochtone spelers in het elftal.

Er moet bij het voorgaande wel een kanttekening worden geplaatst. De indruk kan bestaan dat, wanneer er over de samenstelling van een wijk wordt gesproken, het hier enkel gaat om het onderscheid tussen autochtone en allochtone mensen. Dat dit echter niet het geval is blijkt uit het verhaal van het bestuurslid van de in deze paragraaf al eerder aangehaalde Carnavalsvereniging De Mallebergers. Daarin komt naar voren dat niet enkel de aanwezigheid van mensen met een andere etnische achtergrond de oorzaak is voor een verminderde sociale integratie en het daarmee verbonden uit elkaar vallen van de wijk:

“Er is een blok nieuwbouw, daar wonen allemaal jonge mensen en die pakken zich samen. Dat is een groep die gezamenlijk is komen wonen, maar daar komt niet één van ons tussen. Dat is eigenlijk een wijkje binnen een wijk.”

Een derde oorzaak voor de teruglopende belangstelling voor het verenigingsleven wordt gezocht in de toegenomen *vergrijzing*. Deze oorzaak wordt in de besproken literatuur niet genoemd. Uit het onderzoek blijkt echter dat zowel binnen als buiten de vereniging vergrijzing tot een verminderde belangstelling kan leiden. Wanneer er sprake is van dit fenomeen binnen een vereniging, dan heeft dit over het algemeen als gevolg dat er weinig aanwas is van jongeren. Er lijkt dan vaak sprake te zijn van een generatiekloof. Maar niet alleen binnen een vereniging kan vergrijzing leiden tot problemen: wanneer een wijk ‘vergrijsd’ is, wordt het steeds moeilijker om nieuwe leden te werven.

Een voorbeeld van een vereniging die vergrijst is jeu de boule-vereniging De Kern. De leden van deze vereniging blijken hoofdzakelijk te bestaan uit gepensioneerden. Zoals eerder is gebleken probeert men de jeugd bij de vereniging te betrekken. De vereniging lijkt hier echter niet in te slagen. Een bestuurslid vertelt hier over: “Ja, ik schrijf dat alleen toe en mijn vrouw zegt dat ook, met die oude knarren gaan spelen.” Hieruit zou men op kunnen maken dat er sprake is van een generatiekloof: het is schijnbaar ‘not done’ voor jongeren om activiteiten met ouderen te ondernemen.

Ook Voetbalvereniging Rapid vergrijst. Dat er hier wel veel jongeren lid zijn, kan vooral worden verklaard doordat elftallen vaak leeftijdsgebonden zijn. Bij deze voetbalclub wordt de ernst van de vergrijzing nochtans wel ingezien: wanneer deze trend zich doorzet, dan ontstaat er een zwakkere seniorenafdeling. In het meest erge geval zou ze verdwijnen. Mede hierom is Rapid fusiegesprekken begonnen met Sportclub WVV '28. Anders dan Rapid heeft WVV geen grote jeugdafdeling. Omgekeerd heeft WVV nog een redelijk grote seniorenafdeling. De clubs worden zo min of meer gedwongen om samen te werken, zodat ze elkaar op de verschillende afdelingen kunnen aanvullen.

Naast het feit dat vergrijzing binnen een vereniging een belangrijke invloed heeft op het functioneren van een vereniging, heeft vergrijzing in de wijk waar een vereniging actief is dat ook. Dit komt vooral naar voren bij carnavalsverenigingen De Drommedarisse en De Mallebergers. Beide signaleren een vergrijzing van de wijk waarin zij actief zijn. Naast de al geconstateerde moeilijkheden met betrekking tot mensen met een andere etniciteit, zorgt ook de veroudering van de bevolking van een wijk dat het lastiger wordt om leden te werven. Dit wijten de bestuursleden van de beide verenigingen vooral aan de hoofdactiviteit van de vereniging: het carnaval vieren. Ouderen zouden hier volgens hen niet meer toe in staat zijn.

Een laatste, niet in de literatuur naar voren gekomen oorzaak voor de teruglopende belangstelling voor het verenigingsleven wordt door de verschillende bestuursleden gezocht in het *grote aanbod* van verenigingen en overige activiteiten. Dit wordt bevestigd door een bestuurslid van Willem I: “Ja het lidmaatschap is de afgelopen jaren heel erg gedaald, dat is ja waardoor? De mensen hebben teveel mogelijkheden denk ik”. Ook het bestuurslid van Jeugddrumband WVV '28 is dezelfde mening toegedaan:

“Ik ben naar oorzaken aan het zoeken voor het verminderde ledenaantal en mijn persoonlijke oorzaak is de jeugd van tegenwoordig. Die hebben heel veel, die delen mee in de welvaart.” Tevens wordt er in een aantal interviews verwezen naar nieuwe media, zoals internet, wat weer voor extra keuzemogelijkheden zorgt. Daar komt volgens een bestuurslid van De Drommedarisse ook nog eens bij dat Wittevrouwenveld: “... een wijk is wat denk ik ook minder inkomsten heeft, bepaalde mensen natuurlijk. Die kunnen niet zeggen ga daarbij, daarbij, daarbij. Het is daarbij of daarbij, maar niet en, en, en.”

3.6 Omgang met de gemeente

Zoals in de vorige paragraaf naar voren kwam, hebben verschillende ontwikkelingen in de maatschappij invloed op het functioneren van verenigingen. Dit zijn echter niet de enige factoren die hun uitwerking hebben op het verenigingsleven. Ook de omgang met de gemeente kan van invloed zijn op het functioneren van verenigingen. Verenigingen hoeven niet alleen qua financiën afhankelijk te zijn van de gemeente, maar bijvoorbeeld ook voor wat betreft de accommodatie.

Wanneer er gekeken wordt naar het gemeentebeleid ten aanzien van verenigingen, dan blijkt dat het zeer moeilijk is om een duidelijk standpunt te achterhalen. Vaak zijn er wel beleidsnota's, maar die betreffen over het algemeen één klein gebied. Dat de samenwerking tussen gemeente en verenigingen echter niet zo goed verloopt, komt in een aantal interviews duidelijk naar voren. Een voorbeeld daarvoor is hetgeen wat een bestuurslid van Voetbalvereniging Rapid vertelt:

“Er is een potje zeggen ze, maar ja dat potje is niet bij iedereen bekend en voor je bij dat potje komt moet je eerst vijftientig deuren open doen en dan moet je ook nog eens de tijd hebben om die vijftientig deuren open te doen. We hebben veel kader, maar die mensen hebben er vaak ook een veertig uren baan bij. Soms wel eens vijftig of zestig uur (...) we hebben in het bestuur maar één of twee man in de VUT zitten, de rest zijn allemaal jonge jongens die dus een veertig uren baan erbij hebben. We hebben ook nog jongens die buiten de stad werken, dan heb je ook nog eens de reistijd erbij, dan heb je ook geen tijd om door de week

nog eens bij een gemeente ambtenaar langs te gaan. De wethouder heeft elke woensdagmiddag om drie uur een spreekuur, ja dan ben ik aan het werken, heb ik geen tijd om naar de wethouder te gaan.”

Uit dit voorbeeld komt duidelijk naar voren dat het beleid van de gemeente niet optimaal is afgestemd op de omstandigheden waarin verenigingen zich over het algemeen bevinden. Hierbij komt dat het ambtenarenapparaat vaak ondoordringbaar is voor verenigingen. In verschillende interviews geven zij aan dat als je iets wilt bereiken bij de gemeente, dat je dan eigenlijk iemand moet kennen die op het stadhuis werkt. Wanneer dit niet het geval is, dan komen verenigingen, zoals al uit bovenstaand voorbeeld blijkt, vaak voor gesloten deuren te staan.

Volgens veel verenigingen voert de gemeente ook een indirect beleid ten opzichte van het fuseren van verenigingen. Zij heeft volgens de geïnterviewden verschillende middelen om het samengaan van verenigingen te stimuleren. Een voorbeeld van een middel bij dit indirecte beleid wordt gegeven door een bestuurslid van Voetbalvereniging Willem I. Volgens het bestuurslid is de gemeente daar gericht mee bezig: “... daar zijn ze ook al drie, vier jaar informatie over aan het sturen en ons proberen die kant uit te gaan.” Er zijn tevens vermoedens binnen de verenigingen dat de gemeente de ‘geldkraan’ heeft dichtgedraaid, zodat zij gedwongen worden om samen te gaan werken. Wellicht heeft de gemeente enkel het beste voor met de verenigingen om ze te stimuleren te gaan samenwerken. De gemeente moet zich daarbij echter wel realiseren, dat dit niet altijd de wens is van de verenigingen.

Alhoewel er niet een duidelijke uitspraak gedaan kan worden over hoe de gemeente ten opzichte van verenigingen staat, kan er wel in algemene zin iets over het grote-stedenbeleid gezegd worden en de houding die gemeenten daarin innemen. Volgens René Gabriëls (Gabriëls 2000, p. 36) proberen overheidsinstanties de problematiek in de zogenaamde achterstandswijken vooral op te lossen middels een buurtgericht beleid. Daarbij wordt er geprobeerd om op buurtniveau allerlei projecten op te zetten en op deze manier de problemen in de desbetreffende wijk op te lossen. De grens van de wijk vormt dan de grens voor de sociale interventie van het gemeentebeleid.

Een dergelijke territoriale benadering kent echter beperkingen en zou wellicht aangepast moeten worden. Dit blijkt vooral uit het feit dat verenigingen niet wijkgebonden zijn. Al eerder in dit stuk kwam naar voren dat er drie verschillende soorten mensen zijn te onderscheiden: inwoners van Wittevrouwenveld of Malberg die betrokken zijn bij een vereniging in de wijk, inwoners van een andere wijk die betrokken zijn bij het verenigingsleven in Wittevrouwenveld of Malberg en er zijn inwoners van Malberg of Wittevrouwenveld die betrokken zijn bij een vereniging buiten deze twee wijken. Vooral deze laatste groep is erg belangrijk, omdat dit mensen zijn die hun activiteiten in een andere wijk ontplooiën. Wanneer de gemeente de kwaliteit van leven in de twee wijken wil verbeteren en daarbij verenigingen terecht van groot belang acht, dan mag het duidelijk zijn dat enkel het financieel steunen van het verenigingsleven in Malberg en Wittevrouwenveld daarvoor niet afdoende is.

3.7 De betekenis van verenigingen voor de kwaliteit van leven

In de voorgaande paragrafen kwamen verschillende kenmerken van de in dit onderzoek betrokken verenigingen naar voren. Hierbij werd al aangetoond dat de verenigingen een maatschappelijke functie vervullen. Om een volledig beeld te krijgen over de betekenis die de verschillende verenigingen voor de kwaliteit van leven van mensen hebben, is aan ieder bestuurslid de vraag gesteld wat hij of zij onder kwaliteit van leven verstaat. Elementen die daarbij hoofdzakelijk naar voren komen, zijn gezondheid, welvaart en tevredenheid. Minder vaak werden begrippen als woonomgeving, huisvesting, zinnige daginvulling, gezinsleven en vrijetijdsbesteding genoemd. Ook is de vraag gesteld welke betekenis de vereniging heeft voor de kwaliteit van leven van de verschillende bestuursleden. Op deze vraag kunnen twee antwoorden worden onderscheiden. Voor de meeste geïnterviewden zijn de sociale contacten die een vereniging biedt het belangrijkste. Voor een kleinere groep levert deelname aan de activiteit zélf een belangrijke bijdrage aan de kwaliteit van hun leven. In de komende alinea's zullen algemene kenmerken van de antwoorden worden gegeven.

Op de vraag wat iemand onder kwaliteit van leven verstaat, wordt vrijwel altijd het element gezondheid genoemd. Gezondheid wordt daarbij geïnterpreteerd in de meest

ruime zin van het woord. In de antwoorden van de bestuursleden zijn naast het begrip ‘gezondheid’ ook daarmee verwante begrippen en uitdrukkingen genoemd. Voorbeelden daarvan zijn “zolang mogelijk leven”, “welzijn” en “honderd jaar worden”.

Daarnaast wordt ook het element financiën genoemd. Hiermee wordt niet het zo rijk mogelijk worden bedoeld, maar eerder genoeg geld hebben om daar goed mee te kunnen leven en het “kunnen doen wat je wil”. Een voorbeeld hierbij is een bestuurslid van de biljartverenigingen St. Hubertus en Romanus: “Rijk zijn is als je op een gegeven ogenblik iets wat stuk is, dat je dat kunt laten maken, ik vind niet dat alles nieuw hoeft te zijn”. Een bestuurslid van Jeugddrumband WVV ’28 antwoordt op dezelfde vraag: “Als ik iets nog niet heb en ik wil het hebben dan kopen wij het.”

Een ander belangrijk element in de antwoorden is het element “tevreden zijn met je leven”. Daarbij gaat het er vooral om dat er van het leven genoten wordt. Dit komt duidelijk naar voren in het voorbeeld van een bestuurslid van de gewichtheefvereniging MKV Atlas:

“Kwaliteit van leven, ja pak het leven zoals het is, van dag tot dag. Het kan er het ene moment nog zijn en het andere moment is het over. Ik heb dat al verschillende keren aan den lijve ondervonden, omdat je in het ziekenhuis werkt en daar toch veel ellende ziet.”

Persoonlijke ervaringen zorgen er in dit geval voor dat mensen dit element in hun antwoord verwerken. Dit wordt nog eens bevestigd door een bestuurslid van Onder Ons Heer: “Zo goed mogelijk iedere dag doorkomen. Ik heb ook nog een hartaanval gehad en dan ga je toch iets anders tegen het leven aankijken.”

Wanneer er gekeken wordt naar de betekenis die de verschillende verenigingen hebben in de kwaliteit van leven van de verschillende bestuursleden, dan kan er over het algemeen gesteld worden dat er twee verschillende houdingen bestaan. Enerzijds wordt het als een middel gezien voor sociale contacten. Deze houding kwam tijdens het onderzoek het meeste voor. De praktijk bevestigt daarmee de bevindingen uit het literatuuronderzoek. In de besproken literatuur worden verenigingen immers als belangrijke instrumenten gezien om te komen tot sociale integratie. Anderzijds is er

echter ook een houding van bestuursleden ten opzichte van verenigingen die het meer als een hobby beschouwen. Zij blijken vooral in de hoofdactiviteit van een vereniging geïnteresseerd te zijn en daarbij spelen sociale contacten een veel minder belangrijke rol. Vaak geven deze mensen aan niet afhankelijk te zijn van de vereniging en zouden het veel makkelijker op kunnen geven dan de bestuursleden waar het voor een groot deel om de sociale contacten gaat. Het gaat bij deze mensen voornamelijk om het ‘iets te doen hebben’.

Een voorbeeld van een bestuurslid die een vereniging vooral van belang acht voor de sociale contacten is het bestuurslid van Willem I. Op de vraag welke rol de vereniging in zijn kwaliteit van leven speelt, antwoordt hij:

“Nou voor mij een hele grote rol. Willem I is tachtig procent van mijn vrije tijd. Ik ben sinds 1970 al lid, ik ben al dertig jaar lid en ik ben met Willem I opgegroeid. Ik heb twintig jaar in het eerste gevoetbald en ik ben sinds 1993 in het bestuur bij Willem I. Eerst als gewoon bestuurslid en ja het wordt steeds meer.”

Later vertelt het bestuurslid dat hij zich eigenlijk geen leven meer kan voorstellen zonder de vereniging. Dit heeft mede met het feit te maken dat hij drie of vier keer per week bij de club aanwezig is.

Ook uit het interview met een bestuurslid van Stichting Seniorenmuziek Maastricht blijkt dat er door hem een grote waarde gehecht wordt aan het sociale gebeuren binnen een vereniging. Dit wordt door hem vooral aangetoond met een voorbeeld van een nevenactiviteit van de vereniging:

“Wat wij doen is één keer per jaar in december, dan komen op zondagmiddag alle leden en alles bij elkaar, in een zaal dus, dat doen we in een zaal in Wolder en daar is ieder familielid van die leden welkom, dus ook de kleinkinderen. Alles loopt zo door elkaar. En het orkest speelt daar. Ieder kind of kleinkind mag ook een instrument meebrengen als die dat heeft en dan mag hij tussen het orkest gaan zitten en dan meespelen en dat slaat heel leuk aan, vergeet niet dat er natuurlijk

negentig procent van wat er zit opa's en oma's zijn. (...) Daar kijken we niet naar wat het kost (...) Wij hebben ook iemand binnen het orkest zitten en die zoon die speelt bij André Rieu en die is dan present hoor. En die blaast dan volop mee, als ze hier in het land zijn. Daar heb je het dan dat de band van die mensen met hun eigen gezinsleden ook lekker is. Dat is de kwaliteit."

Naast de sociale contacten binnen het orkest, blijkt ook het betrekken van de familie daarbij erg belangrijk te zijn.

Dat er echter ook mensen zijn die het vooral te doen is om de activiteiten die een vereniging biedt, blijkt uit de volgende voorbeelden. Een eerste voorbeeld voor deze houding is een bestuurslid van biljartvereniging Onder Ons Heer. Op de vraag of de vereniging een belangrijke rol speelt in zijn leven antwoordt hij:

"Nee, het is een onderdeelje ervan. Ik ben niet afhankelijk van de biljartvereniging. Ik was al van plan er mee op te houden, maar dat... we gaan ook fietsen. Ja nu niet met dat weer, dan blijf ik thuis. Normaal gesproken als het goed weer is dan ga ik op de fiets. Dan ga ik fietsen. Ik kan ook zeggen ik ga naar het café een partijtje biljarten. Nee, ik ga alleen vrijdags als ik moet biljarten en dan zondags, in de morgen en voor de rest... Nee het is maar een heel klein onderdeelje. Het is gewoon een hobby en voor de rest is dat niets. Nee, ik zou me daar ook niet thuis voelen om iedere dag te gaan biljarten."

Dit bestuurslid geeft meerdere malen tijdens het interview aan dat het puur gaat om het biljarten zélf en daarbij zijn sociale contacten volgens hem van ondergeschikt belang.

Ook het bestuurslid van gewichtheefvereniging MKV Atlas ziet het uitoefenen van de sport als belangrijkste rede om lid te zijn van een vereniging. De club is van ondergeschikt belang:

"Het komt echt op de laatste plaats. Ik vind mijn gezin en mijn partner en mijn zoon vind ik... en dan toch genieten van het leven. Toch wel sportief, wel bewust zijn van hoe je lichaam in elkaar zit en dat je er toch rekening mee houdt dat je je

niet laat verleiden door de welvaart. De meeste mensen verrekken gewoon aan de welvaart, dat is gewoon zo. Daar sta ik wel bij stil. Ik vind dat sport een stukje leven is.”

Het gaat hier dus niet om de sociale contacten, maar eerder de sport die moet bijdragen aan een belangrijk element van kwaliteit van leven: gezondheid.

Een bijzondere positie ten opzichte van de hierboven beschreven houdingen neemt het bestuurslid van biljartverenigingen Romanus en Sint Hubertus in. Ook voor hem is het bezig zijn het belangrijkste, maar dit is meer om aan de dagelijkse gang van zaken te ontsnappen. Om zijn positie goed te kunnen begrijpen, zal eerst het antwoord dat het bestuurslid geeft op de vraag wat hij onder kwaliteit van leven verstaat worden weergegeven:

“Hier [Wittevrouwenveld] heb je geen kwaliteit. Of er is hier slaande ruzie, scherens en inslag. Ik heb rolluiken, we doen ze dicht, dan horen we niets meer van de straat. Het is gewoon op gespannen voet leven. Het is gewoon een tijdbom wat op springen staat.”

Op de vraag welke rol de verenigingen in zijn kwaliteit van leven spelen, antwoordt hij:

“Die spelen een negatieve rol in mijn leven, omdat ik meer een struisvogel ben. De kop in het zand duwen, als ik maar weg ben. Dan vergeet ik alles. De sleur en wat het eigenlijk is. Het maakt niet uit wat het is, ik kan ook paal gaan zitten. Het maakt niets uit wat ik doe. Het bezig zijn...”

Het bestuurslid ziet zijn inzet voor de diverse verenigingen dus vooral als een middel om te kunnen ontsnappen aan de minder plezierige dingen die hij in zijn dagelijkse leven meemaakt.

Veel mensen achten het voor de kwaliteit van leven van belang dat mensen de ruimte krijgen om een eigen leven te kunnen leiden. Daarbij tekenen zij aan dat de vrijheid van de één niet ten koste mag gaan van de vrijheid van de ander. ‘Leven en laten

leven' kan alleen wanneer mensen zich houden aan bepaalde fatsoensnormen en elkaar respecteren. Een bestuurslid van Rapid verwoordt dit als volgt:

“Kwaliteit van leven staat voor mij bij wijze van spreken dat ik op een fatsoenlijke manier door het leven kan gaan. Daar bedoel ik mee dat ik kan doen en laten wat ik wil, dat wil zeggen op een nette manier, dat ik geen last heb van de omgeving, de omgeving ook geen last van mij en dat je goed op zijn tijd ontspanning kunt hebben. Dat is voor mij kwaliteit van leven”.

Door lid te worden van een vereniging leren jongeren op een speelse manier zich te houden aan allerlei fatsoensnormen en elkaar te respecteren. Verenigingen zijn bij uitstek een plek waar jongeren allerlei sociale vaardigheden kunnen leren. Het leren van sociale vaardigheden komt hun leven daarbuiten ook ten goede. Daarom dragen verenigingen een belangrijke steen bij aan de kwaliteit van leven van burgers. Voor de kwaliteit van leven is het immers van belang dat mensen in staat zijn respectvol om te gaan met anderen. Dit kan men onder andere leren binnen een vereniging.

3.8 Identiteit

Elke vereniging heeft een eigen identiteit. Die identiteit stoelt op datgene waarmee een vereniging zich onderscheidt van andere verenigingen. Uit het onderzoek naar het verenigingsleven in Malberg en Wittevrouwenveld komt naar voren dat de identiteit van verenigingen gedifferentieerd is. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen verenigingen met een meer culturele identiteit en verenigingen met een meer professionele identiteit.

Verenigingen met een *culturele identiteit* leggen het accent op het voortbestaan van culturele waarden. Tot die culturele waarden behoren onder andere overgeleverde gebruiken en een specifiek taalgebruik (bijvoorbeeld dialect). Deze verenigingen zijn daarbij vooral van belang voor de lokale gemeenschap. De leden van een vereniging met een culturele identiteit zien zich als dragers van een stukje cultureel erfgoed.

Verenigingen met een *professionele identiteit* leggen het accent op het zo efficiënt mogelijk aanbieden van diensten. Verenigingen behoren gelegenheden te scheppen waar mensen kunnen sporten, musiceren enzovoorts. Van dit soort verenigingen wordt verwacht dat zij daarvoor de nodige middelen (financiën, trainers, dirigenten, accommodaties, etcetera) verschaffen. Met het oog op het zo efficiënt mogelijk aanbieden van diensten, acht men een bedrijfsmatige organisatie van het verenigingsleven het beste. De leden van een vereniging met een professionele identiteit zien zich eerder als klanten die door het betalen van contributie aan een vereniging bepaalde diensten mogen verwachten, dan als leden van een gemeenschap.

Terwijl de leden van een vereniging met een culturele identiteit zich tot op zekere hoogte zien als delen van een collectief, zien de leden van een vereniging met een professionele identiteit zich meer als individuen die dankzij een vereniging bepaalde behoeften kunnen bevredigen. In deze paragraaf worden voorbeelden gegeven van verenigingen met een culturele identiteit en verenigingen met een professionele identiteit. Hierbij dient echter wel opgemerkt te worden dat de geschetste identiteiten ideaaltypen zijn. Geen enkele vereniging valt volledig binnen één categorie. Het onderstaande schema geeft het ideaaltypische onderscheid tussen twee typen verenigingen nog eens vereenvoudigd weer.

Twee typen verenigingen

	<i>Verenigingen met een culturele identiteit</i>	<i>Verenigingen met een professionele identiteit</i>
<i>Continuïteit van het verenigingsleven</i>	Is primair een kwestie van de overdracht van culturele waarden	Is primair een kwestie van een bedrijfsmatige organisatie
<i>Zelfbeeld van de leden van de vereniging</i>	Zien zich als dragers van een stukje cultureel erfgoed	Zien zich als klanten die van een vereniging bepaalde diensten mogen verwachten

Eén van de verenigingen die een meer culturele identiteit heeft, is Mestreechter Fanfaar St. Joezep. Deze vereniging ontleent haar identiteit vooral aan de stad Maastricht. Hierover zegt een bestuurslid: “We zijn een typisch Maastrichtse vereniging en dat houdt in dat we alles in het Maastrichtse dialect doen, ook op schrift.” Daarbij blijkt ook de accommodatie in de binnenstad erg belangrijk. Aangezien er enkele problemen zijn rond het verenigingsgebouw is het nog maar de vraag of de vereniging op dezelfde locatie kan blijven. Daarover zegt het bestuurslid: “Een locatie in de binnenstad is voor een binnenstadfanfare goud waard, in alle opzichten, dus dat zullen we zeker niet opgeven.” Zolang de fanfare zichzelf in stand kan houden, wil ze niets weten over een samengaan met andere fanfares. De typisch Maastrichtse identiteit van de vereniging zou hierdoor in gevaar komen.

Een ander voorbeeld van een vereniging die een meer culturele instelling heeft, is carnavalsvereniging De Drommedarisse. Deze vereniging ontleent haar identiteit natuurlijk aan het carnaval, maar ook aan de wijk Wittevrouwenveld. Dit kan onder andere worden aangetoond met de verkiezing van een markies. Aangezien de vereniging wel wat extra financiële middelen kan gebruiken, wil men het liefst een zakenman in die positie hebben. Zo kunnen makkelijker contacten gelegd worden in het bedrijfsleven. Het blijkt echter zeer moeilijk om zo iemand in Wittevrouwenveld te vinden. Op de vraag of de vereniging dan niet een markies uit een andere wijk kan zoeken, antwoordt een bestuurslid als volgt: “Het is de bedoeling om altijd iemand uit de wijk te nemen”. Een ander bestuurslid zegt daarover: “Dat moet je sowieso doen, het blijft toch een wijkvereniging. Wanneer je iemand pakt van buiten de wijk, dan krijg je toch negatieve publiciteit.”

Ook voetbalvereniging Rapid heeft een culturele identiteit. Deze vereniging ontleent haar identiteit vooral aan een correcte houding van leden en bestuur. Hierover vertelt een bestuurslid:

“Rapid heeft toch zijn eigen identiteit. We zijn toch een vrij nette club en we zijn vrij rigoreus met sommige dingen zoals met iemand die discrimineert of slaat. We proberen op een nette manier de boel rond te krijgen en we proberen altijd op een sportieve manier te spelen, zowel onze spelers als onze kaderleden. De regels

worden ook steeds strenger gelukkig en daardoor blijft en wordt alles wel een beetje netter.”

Vooraf uit het feit dat de vereniging een ‘nette’ gang van zaken nastreeft, blijkt dat de vereniging een meer culturele identiteit heeft. Het behoort tot de traditie van de vereniging om aandacht te schenken aan verschillende fatsoensnormen. Door een ‘nette’ gang van zaken na te streven, wordt de jeugd geholpen om op het “goede spoor” te blijven of te geraken.

Het bestuurslid is echter wel van mening dat het noodzakelijk is om samen te gaan werken of zelfs te fuseren met andere verenigingen. Dit wordt mede veroorzaakt door de ligging van de voetbalaccommodatie op Sportpark De Geusselt in de nabijheid van veel andere voetbalclubs. Gesprekken met Sportclub WVV ’28 zijn daarom al van start gegaan. Op de vraag of de identiteit van de vereniging daarmee niet verloren gaat, antwoordt het bestuurslid: “Je kunt het wel van de emotionele kant bekijken, maar je moet ook realistisch zijn en zakelijk.” Alhoewel de vereniging eigenlijk aan haar eigen identiteit wil vasthouden, worden de bestuursleden toch min of meer gedwongen om een meer zakelijke houding aan te nemen.

Een vereniging met een professionele identiteit is RKVV/Polaris. De vereniging is onlangs ontstaan uit een fusie tussen twee voetbalverenigingen. Dat de vereniging niet stil blijft zitten, blijkt wel uit de plannen van de club:

“We gaan ervan uit dat deze kantine over een jaar een kleedlokaal is, gecombineerd met een fitnessruimte en een scheidsrechterlokaal. Er komt een heel nieuw clubhuis en er komt ook een sportzaal waar ook de tafeltennisvereniging wordt ondergebracht die nu in een andere wijk zit hier in Maastricht west (...) er zijn ook plannen om hier een bouledrome te bouwen (...) het is ook de bedoeling dat er hier sport geboden gaat worden aan vijftigplussers en het is ook de bedoeling dat het complex een rol gaat spelen voor de Brede School hier in de wijk”.

Er wordt dus gestreefd naar een zo groot mogelijk aanbod van sportactiviteiten. Volgens het bestuurslid is het voordeel hiervan dat er zo financiële zekerheid voor de club ontstaat. Andere verenigingen die gebruik maken van het complex zullen moeten betalen voor de geboden faciliteiten. Deze professionele houding van de vereniging komt ook naar voren in wat het bestuurslid gekcherend de slogan van de club noemt: “Bij ons betaal je Albert Heijn contributie, maar je krijgt ook Albert Heijn waar.” Hij vervolgt met de woorden: “We geven ook vijftigduizend gulden per jaar aan trainers uit en we streven ernaar om iedere dag hier medische verzorging aanwezig te hebben”.

Een andere vereniging die nog niet zo professioneel bezig is als RKVV/Polaris, maar daar wel naar streeft, is Sportclub WVV '28. Ook deze vereniging wil samengaan met andere verenigingen. Zoals eerder is betoogd, is ze daartoe gesprekken begonnen met voetbalvereniging Rapid. Op de vraag of deze samenwerking uit noodzaak wordt aangegaan, reageert een bestuurslid als volgt: “Nou het is geen echte noodzaak, maar wij als bestuur vinden dat de maatschappij steeds professioneler wordt en om een vereniging te kunnen leiden heb je op elk gebied, op sportief gebied of organisatie of financieel gebied, professionele mensen nodig.” Een verandering naar een meer professionele identiteit wordt dus van groot belang geacht. Het bestuur is vooral niet tevreden met de huidige situatie, waarin de club nog relatief klein is en als zwak wordt beschouwd. De nog bestaande identiteit wordt daarbij van minder waarde geacht dan het voetballen binnen een professionele vereniging. Volgens het bestuurslid moet je daar de “sentimenten een beetje voor loslaten”.

4. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk worden de antwoorden op de verschillende deelvragen kort samengevat. De conclusies die daaraan verbonden zijn, zullen hierbij aan de orde komen.

Uit het vorige hoofdstuk is gebleken dat de functie van verenigingen doorgaans zijn neerslag vindt in twee soorten doelstellingen: sportieve doelstellingen en sociale doelstellingen. Naast het feit dat er aan de hoofdactiviteit van een vereniging een grote waarde wordt gehecht, ziet men vaak een duidelijke sociale functie voor zichzelf weggelegd. In feite gaat het om de sociale integratie zowel binnen als buiten de vereniging te bevorderen. Verenigingen zijn zich dus wel degelijk bewust van de invloed die zij kunnen hebben. Het is daarom niet vreemd dat de overheid verenigingen aanwijst als middel op de weg naar een grotere sociale cohesie.

Wat het ledenaantal betreft, is het duidelijk dat de belangstelling om lid te worden van een vereniging afneemt. Eén van de weinige verenigingen die niet met dit probleem worstelt, is RKVVL/Polaris. Deze vereniging heeft zelfs een wachtlijst ingevoerd bij de jeugdafdeling omdat het aanbod groter is dan men aankan. De andere verenigingen geven echter aan dat het steeds moeilijker is om mensen te interesseren voor de activiteiten van een vereniging. Naast het feit dat een vereniging afhankelijk is van haar gewone leden, is ze dat ook van haar kaderleden. Ook hier blijkt de belangstelling terug te lopen. Beide ontwikkelingen zorgen voor grote problemen in het functioneren van de verenigingen. Zo kunnen er bijvoorbeeld problemen ontstaan rond financiën en continuïteit.

Uit het onderzoek is tevens gebleken dat leden van verenigingen niet enkel komen uit de wijk waarin een vereniging zich bevindt. Vaak komen leden uit de nabij liggende wijken of soms zelfs uit de gehele stad of regio. Hieruit kan opgemaakt worden dat de wijkgebondenheid van een vereniging misschien niet zo groot is als vaak wordt verondersteld. Dat wil niet zeggen dat een vereniging geen belangrijke rol kan spelen voor de mensen in de wijk. Het blijkt dat mensen zich echter soms laten weerhouden om bij een club te gaan, omdat die verenigingen met een bepaalde groep uit de samenleving wordt geassocieerd waarmee zij zichzelf niet willen identificeren. Het ontbreken van

financiële middelen kan mensen ook verhinderen om lid te worden van een vereniging. Voor arme mensen is de drempel om lid te worden van een vereniging vaak te hoog.

Contributies, subsidies, sponsoring door het bedrijfsleven en het organiseren van eigen activiteiten zijn voor verenigingen vaak middelen om aan inkomsten te komen. Het organiseren van laatstgenoemde nevenactiviteiten heeft naast het verkrijgen van financiële middelen vaak nog een ander voordeel: het kan de sociale cohesie zowel binnen als buiten de vereniging vergroten. Door het organiseren van zogenaamde 'kienavonden', bijvoorbeeld, worden mensen met elkaar in contact gebracht. Dikwijls zijn ook mensen buiten de vereniging bij dit soort avonden welkom. Het ligt voor de hand dat dit zal bijdragen aan de sociale cohesie binnen een wijk.

Ondanks het feit dat verenigingen ieder jaar net genoeg financiële middelen kunnen genereren om hun voortbestaan te garanderen, blijken ze echter niet bestand tegen een aantal maatschappelijke ontwikkelingen die de continuïteit van hun activiteiten onder druk zet. In de interviews zijn verschillende ontwikkelingen genoemd. Naast de al eerder genoemde druk om te professionaliseren, wordt 'individualisering' vaak genoemd als oorzaak van veranderingen binnen een vereniging. Jongeren blijken zich bijvoorbeeld niet meer te willen binden aan een vereniging wegens de verplichtingen die dat automatisch met zich mee brengt. Dit heeft onder andere gevolgen voor de deelname aan de activiteiten van een vereniging of het bekleden van een bestuursfunctie. Deze oorzaak is ook veel in de besproken literatuur naar voren gekomen (zie bijvoorbeeld Sociaal en Cultureel Planbureau, 1988).

Een andere oorzaak wordt gezocht in de toenemende verscheidenheid qua samenstelling van een wijk. Door de vestiging van een groot aantal groepen mensen die geen binding hebben met de activiteit van een vereniging loopt het voortbestaan van veel clubs gevaar. Dit geldt met name voor culturele verenigingen, zoals carnavalsverenigingen en muziekverenigingen. Mensen met een andere etniciteit zijn vaak niet bekend met de hoofdactiviteit van een dergelijke vereniging. Zij zullen daarom minder snel geneigd zijn deel te nemen.

Twee oorzaken die niet in de besproken literatuur naar voren zijn gekomen, maar wel in de interviews een prominente plaats innemen, zijn vergrijzing en verdringing. Wat vergrijzing betreft, hebben vooral verenigingen die een meer fysieke hoofdactiviteit

hebben, last van een verminderde belangstelling. Veel ouderen zouden volgens verschillende bestuursleden niet in staat zijn aan deze activiteiten deel te nemen. Daarnaast zijn er de vele keuzes die gemaakt kunnen worden om de vrije tijd in te vullen. Zo zijn er onder andere de nieuwe media, die vooral bij veel jongeren geliefd zijn. Tevens moeten verenigingen onderling concurreren om aan nieuwe leden te komen.

Niet alleen de hiervoor geschetste ontwikkelingen blijken hun invloed te hebben op het functioneren van verenigingen. Ook de omgang met de gemeente kan hierop een duidelijk stempel drukken. Uit het onderzoek is onder andere naar voren gekomen dat het ambtenarenapparaat niet optimaal is afgestemd op het verenigingsleven. Dit kan er toe leiden dat verenigingen voor gesloten deuren komen te staan. Daarnaast is er sprake van een indirect beleid van de gemeente Maastricht om verenigingen te laten fuseren. Veel verenigingen geven echter aan dat dit niet hun wens is.

Voor mensen die betrokken zijn bij verenigingen is deze vorm van vrijetijdsbesteding nog steeds erg belangrijk. Enerzijds kan dit zijn om de sociale contacten die men in het verenigingsleven opdoet. Hierbij speelt vooral de kantine een belangrijke rol. Zoals in de literatuur al wordt aangegeven, is dit een plaats waar mensen contacten kunnen leggen. Dit komt de sociale cohesie binnen en buiten de vereniging meestal ten goede. Anderzijds kan de vereniging heel belangrijk zijn voor de hoofdactiviteit die het aanbiedt. Sport of een andere activiteit achten veel leden als een belangrijk aspect van de kwaliteit van hun leven. Daarbij moet sport vooral bijdragen aan hun gezondheid. Vaak geven mensen met een dergelijke houding minder om het verenigingsleven zelf.

Uit het onderzoek blijkt dat de betrokken verenigingen over het algemeen twee verschillende identiteiten kunnen hebben: een culturele identiteit of een professionele identiteit. De meer cultureel ingestelde verenigingen zien vaak tot hun spijt de noodzaak tot professionalisering, wat tot gevolg heeft dat de bijzondere identiteit van een vereniging onder druk komt te staan of zelfs moet worden opgegeven. Deze overgang naar een meer bedrijfsmatige aanpak moet vooral gezien worden in het licht van enkele maatschappelijke veranderingen, met name de toegenomen individualisering en de vergaande privatisering van de publieke sector. De Europese Commissie heeft ook

gewezen op deze tendens. Ze benadrukt dat het verenigingsleven daardoor onder een grote druk staat.

Met deze antwoorden op de in de inleiding genoemde deelvragen is er tevens een antwoord gegeven op de centrale vraag. Het mag duidelijk zijn geworden dat het verenigingsleven een belangrijke bijdrage levert aan de kwaliteit van leven van burgers. Zij dragen onder andere bij aan de gezondheid en het verbreken van sociaal isolement. Een bijkomend voordeel is dat zij daarmee de sociale cohesie van de desbetreffende wijk verbeteren. Dit gaat echter niet makkelijk. Vooral verschillende ontwikkelingen in de maatschappij zorgen ervoor dat verenigingen op een andere manier zullen moeten gaan functioneren.

Zoals naar voren is gekomen, blijkt de samenwerking tussen verenigingen en de lokale overheid niet optimaal op elkaar afgestemd te zijn. Tevens gaat de gemeente vaak uit van slechts één mogelijke weg voor verenigingen en let ze daarbij niet of nauwelijks op de gevolgen die dat heeft voor de mensen die betrokken zijn bij een vereniging. Daarnaast blijkt het beleid dat de gemeente voert in het kader van het grote-stedenbeleid niet optimaal afgestemd op de omstandigheden waarin verenigingen zich bevinden. Om deze en andere problemen op te lossen wordt dit onderzoeksverslag afgesloten met een aantal beleidsaanbevelingen die wellicht kunnen bijdragen aan het verbeteren van de huidige situatie.

Ten eerste zou er sprake moeten zijn van een meer gedifferentieerd en flexibel beleid. Dit is beleid dat zich rekenschap geeft van het verschil tussen verenigingen met een meer professionele identiteit en verenigingen met een meer culturele identiteit. Nu is het gemeentebestuur vooral toegespitst op verenigingen met een professionele identiteit. Van verenigingen wordt vooral verwacht dat ze bedrijfsmatiger opereren. Daardoor komt de culturele identiteit onder druk te staan.

Ten tweede zou de gemeente zich actief kunnen inzetten voor het werven van nieuwe leden voor verenigingen. Het is een goede zaak dat verschillende verenigingen nu al langs scholen komen. Maar dit zou verder uitgebreid moeten worden. Hierbij valt te denken aan een speciale ‘verenigingsdag’ of ‘verenigingsweek’, waar verschillende

verenigingen zich presenteren. De gemeente zou daarbij een coördinerende rol kunnen vervullen.

Ten derde zou de gemeente de rol van verenigingen binnen scholen kunnen vergroten. Wanneer verenigingen een rol kunnen spelen bij bijvoorbeeld de lichamelijke oefening of de muziekles van scholen, dan kan er een brug geslagen worden tussen de activiteiten op school en de activiteiten binnen een vereniging. Op deze manier wordt de kans vergroot dat de belangstelling van de jeugd voor verenigingen toeneemt.

Ten vierde zou men vanuit de gemeente nog meer aandacht moeten hebben voor de financiële positie van veel mensen binnen Malberg en Wittevrouweveld. Weliswaar bestaat er al een beleid dat minder bedeelde mensen op kosten van de gemeente lid kunnen worden van een vereniging, zoals onder andere al bij RKVVL/Polaris gebeurt, maar deze regeling verdient uitbreiding. Het is vooral zaak om die mensen te bereiken die uit schaamte of onwetendheid geen gebruik maken van deze regeling. Op deze manier kunnen ook diegenen die de stap naar een vereniging niet durven te zetten over de drempel worden gehaald.

Ten vijfde zou de gemeente misschien wat meer geld uit kunnen geven aan verenigingen en daarvoor een bepaalde tegenprestatie vragen. De Stichting Seniorenmuziek Maastricht kent al een dergelijke regeling: voor de financiële steun die zij ontvangen dienen zij twee maal per jaar een openbaar concert te verzorgen. Deze regeling zou ook voor bijvoorbeeld voetbalverenigingen kunnen gelden. Voor een subsidie zouden zij bijvoorbeeld twee keer per jaar een sportdag voor de gehele jeugd van een wijk kunnen organiseren. Op deze manier worden verenigingen beter ondersteund, en zou er tegelijkertijd sprake kunnen zijn van een grotere sociale integratie op het niveau van de wijk.

Ten zesde zou de gemeente meer aandacht kunnen besteden aan de nieuwe informatie en communicatietechnologie (ICT). Aangezien de ICT ook bij de doorsnee burger steeds meer in de belangstelling staat, zou het een geschikt middel kunnen zijn om de interesse voor het verenigingsleven te vergroten. Hierbij moet men onder andere denken aan het promoten van verenigingen op de website van de gemeente Maastricht. Met het nieuwe programma ‘Kompenij’ van TV Maastricht is in ieder geval al een stap

in de goede richting gezet. In dit programma staat wekelijks een vereniging of een sportief evenement centraal.

De zes genoemde beleidsaanbevelingen worden in het onderstaande schema nog eens op een rijtje gezet:

Beleidsaanbevelingen:

- Een gedifferentieerd en flexibel beleid
- Recruteren van nieuwe leden via scholen
- Verenigingen een rol geven binnen scholen
- Het verder verlagen van de drempel tot verenigingen
- Subsidie tegen prestatie
- Creatief inzetten van media

BIBLIOGRAFIE

Etty, W. & Commissie “Onderzoek lokale en sociale infrastructuur”

(1998). *Deuren openen: investeren in sociale integratie en participatie*. [S.l.]:
[s.n.].

Europese Commissie

(onbekend). *Mededeling van de commissie over de versterking van de rol van verenigingen en stichtingen in Europa*. On-line available:
http://europa.eu.int/comm/dg23/library/lib-social_economy/orgfd_nl.pdf.

Gabriëls, R. & Engbersen, R.

(1999). *Towards new forms of social integration* Helsinki: ICSW.

Gabriëls, R.

(2000). ‘De zieltoegende territoriale benadering’, *Tijdschrift voor de sociale sector* September 2000, 36-38.

Hart, J. de

(1999). ‘Langetermijntrends in lidmaatschappen en vrijwilligerswerk’. In Dekker, P. (Red.), *Vrijwilligerswerk vergeleken. Nederland in internationaal en historisch perspectief* (pp. 33-68). Rijswijk: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Huybregts, R.

(1998). *Zonder vrijwilligers geen voetbal: een onderzoek naar het vrijwilligersvraagstuk bij de voetbalvereniging RKVVO*. Tilburg: Wetenschapswinkel, Katholieke Universiteit Brabant.

Lindeman, E. M.

(1996). *Participatie in vrijwilligerswerk*. Amsterdam: Thesis Publishers [Utrecht: The Interuniversity Center for Sociological Theory and Methodology].

Sociaal en Cultureel Planbureau

(1988). *Sociale en culturele verkenningen 1988*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Thissen, F. & Drooglever Fortuijn, J.

(1998). *Sociale cohesie en dorpsverenigingen op het Drentse platteland: verslag van een onderzoek in de gemeente Aa en Hunze*. Amsterdam: Amsterdam study centre for the Metropolitan Environment (AME).

Tonkens, E. & Gabriëls, R.

(2000). 'Dertien stadsvisies nader bekeken', *Tijdschrift voor de sociale sector* maart 2000, 4-9.

Verheijen, C. & Daal, P. van

(1999). *Sociale participatie in Noord-Brabant : vrijwilligerswerk en informele hulp in perspectief*. Tilburg: PON, Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant.

Appendix

Vragenlijst

- Wat zijn de doelstellingen van de vereniging?
- Welke functie ziet men voor de vereniging?
- Wat is de doelgroep?
- Hoe werft men nieuwe leden? (open dagen?)
- Komt de vereniging makkelijk aan nieuwe leden?
- Komt men makkelijk aan vrijwilligers?
- Uit welke groepen zijn deze vrijwilligers afkomstig? (krijgen zij opleiding?)
- Hoe ligt de verhouding tussen vrijwilligers en bezoldigden binnen de vereniging?
- In hoeverre heeft de vereniging last van de algemene tendens van vermindering van het ledenaantal?
- Hoe ligt de verhouding in de participatie tussen verschillende groepen, zoals allochtoon/autochtoon en sekse?
- In hoeverre is de vereniging wijkgebonden?
- Is er een duidelijke rol voor de vereniging in de wijk weggelegd?
- Hoe communiceert de vereniging met de wijk? (verenigingsblad/ nieuwe media?)
- Welke mening is men vanuit de vereniging toegedaan over de betreffende wijk?
- Wat is volgens de geïnterviewde 'kwaliteit van leven'?
- Welke betekenissen hebben verenigingen volgens de geïnterviewde voor 'de kwaliteit van leven'?
- In hoeverre worden de activiteiten van de vereniging ondersteund door de gemeente? (Financieel of met andere middelen)
- Is de vereniging financieel bij machte om het beoogde doelen te kunnen bereiken?
- Welke rol speelt de plaats van de accommodatie en de accommodatie zelf in het verenigingsleven? (kwaliteit van de accommodatie)
- Welke rol speelt de plaats van de accommodatie en de accommodatie zelf in het wijkleven?
- In hoeverre wordt de vereniging beperkt in haar activiteiten door het accommodatiebeleid van de gemeente?